

Толас Радзімы

ШТОТЫДНЁВАЯ ГАЗЕТА ДЛЯ СУАЙЧЫННІКАЎ
ЗА МЕЖАМІ БАЦЬКАЎШЧЫНЫ

№ 47 19 лістапада 1992 г. Выдаецца з 1955 г.

[2293] Цана 50 кап. [па падпісцы — 8 кап.]

31 кастрычніка адбылося адкрыццё экспазіцыі Паўднёва-Заходняй вежы Мірскага замка. Падзея гэта вылілася ў прыгожае нацыянальнае свята і сабрала многа гасцэй. У сваім выступленні міністр замежных спраў Беларусі П. Краўчанка сказаў: «Тут адбываецца вельмі хваляючая падзея —

мы пачынаем барацьбу за адраджэнне нашай беларускай дзяржавы». Здымкі зроблены ў Міры ў час свята.

Працяг апавядання пра падзею чытайце на 7-й стар.

Янка ЗОЛАК

МАЦІ МАЯ — БЕЛАРУСЬ

Белая, светлая, чыстая,
Мой галасісты жаўрук!

Ты — мая доля вячэстая,
Маці мая — Беларусь.

Летняя ўлевай купаная,
Першага снегу бялей.

Толькі адна ты каханая,
Цэлага свету мілей.

Свежай расою абмытая,
Многа ты ведала й скурух.

Сынам сваім не забытая
Маці мая — Беларусь.

Доля твая не згалелая,
Ты яшчэ ўбачыш зэру,

Светлая, чыстая, белая
Маці мая — Беларусь!

1985.

Гэта верш з нядаўна выдадзенага зборніка паэзіі беларускай эміграцыі «Туга па Радзіме», прэзентацыя якога адбылася ў Доме кнігі. Кароткая рэцэнзія на зборнік і нізка вершаў паэтаў-эмігрантаў на 6-й стар.

Сёлета ўпершыню за многія гады 7-е лістапада не было ўключана ў спіс свят Рэспублікі Беларусь. Але гэта не перашкодзіла прыхільнікам сацыялістычнага выбару і камуністычнага напрамку наладзіць урачыстае шэсце з плошчы Незалежнасці па праспекце Францішка Скарыны да парку імя Горкага, дзе і адбыўся мітынг, прысвечаны 75-годдзю Вялікага Кастрычніка.

[Матэрыял, які расказвае пра святкаванне Кастрычніка ў Мінску, змешчаны на 2-й стар.]

ПРАБЛЕМА інтэлігенцыі на Беларусі доўгі час не была аб'ектам спецыяльнага навуковага даследавання з прычыны скажонага тлумачэння ў мінулыя дзесяцігоддзі самога паняцця «інтэлігенцыя», а таксама нацыя-

сацыяльна-палітычнага ладу грамадства, яго эканамічнага і культурнага ўзроўню. Яны мяняліся ў працэсе гістарычнага развіцця. Ва ўмовах Расіі, састаўной часткай якой была Беларусь, грамадскія функцыі, якія выконвала інтэлігенцыя, з аднаго боку, былі прыстасаваны да па-

там чужых дзяржаўных арганізмаў.

Названыя вышэй дзве галіны — сацыяльная і нацыянальная — зразумела, не вычэрпваюць усіх сфер грамадскага жыцця, на якіх адбылася дзейнасць інтэлігенцыі. Але, на наш погляд, менавіта ўдзел інтэлігенцыі ў

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ ІНТЭЛІГЕНЦЫЯ

I САМАСВЯДОМАСЦЬ БЕЛАРУСАЎ

БЕЛАЯ РУКА — МАЗОЛІСТАЙ РУЦЭ

нальнага руху, у якім яна адыгрывала актыўную ролю. Толькі ў апошнія гады з'явіліся працы, дзе ахарактарызавана прафесіянальная дзейнасць настаўнікаў і ўрачоў, іх удзел у грамадска-палітычным жыцці. Сацыяльная актыўнасць даследавалася ў кнігах, прысвечаных рэвалюцыйнаму руху.

На аснове сучасных даследаванняў складаецца ўяўленне, што як грамадская катэгорыя інтэлігенцыя выконвала функцыі дзвюх ролі. Адну з іх можна вызначыць як сацыяльную, а другую — як нацыянальную. У першым выпадку яна выяўляецца ў выкананні інтэлігенцый пэўных, гістарычна абумоўленых грамадскіх функцый. Апошнія звязаны ў першую чаргу не з прафесіянальнымі адрозненнямі ці асаблівасцямі разумовай працы, а з патрэбнасцямі грамадства. Гэтыя функцыі залежалі ад

трэб Расійскай дзяржавы і яе эканомікі і толькі ў меншай ступені адпавядалі патрэбнасцям грамадства. З другога боку, менавіта на інтэлігенцыю лажылася функцыя грамадскай барацьбы за асвету, за ператварэнне існаваўшага ладу.

Калі мы гаворым аб нацыянальнай функцыі інтэлігенцыі, то маем на ўвазе яе ролю ў працэсе абуджэння і развіцця нацыянальнай самасвядомасці. Гэта другая, пасля сацыяльнай, функцыя развіцця асабліва ярка і набыла вялікае значэнне ў гісторыі беларускага народа, які не меў магчымасці стварыць уласныя палітычныя і культурныя ўстановы і які, страціўшы дзяржаўную самастойнасць, вымушаны быў прыкладаць надзвычайныя намаганні, каб захаваць сваю культуру, нарасткі нацыянальнай свядомасці пад прыгнё-

сацыяльных і нацыянальных пераўтварэнняў вызначаў месца і межы яе ўплыву ў іншых галінах.

Асноўныя кадры беларускай інтэлігенцыі фарміраваліся пераважна са шляхты і сялянства. Менавіта гэтыя слаі грамадства сталі носьбітамі нацыянальнай ідэі і напачаткам нацыянальнай гістарычнай традыцыі, якая з'яўляецца важным фактарам распаўсюджвання нацыянальнай самасвядомасці як адной з умоў фарміравання нацыі.

Варта падкрэсліць, што да канца XIX стагоддзя шляхта істотна змянілася. Яна амаль страціла сваё палітычнае значэнне, якое мела да далучэння Беларусі да Расіі. Эканамічны стан шляхты мала адрозніваўся ад эканамічнага стану сялянства. Аднак патрэба асветы, адукацыі, цяга

(Заканчэнне на 5-й стар.)

НАТАТКІ З ПЛОШЧЫ НЕЗАЛЕЖНАСЦІ

ЦІ ТРЭБА САРОМЕЦЦА МІНУЛАГА?

...7-га лістапада. Плошча Незалежнасці ў Мінску. Тысяч пляч прыхільнікаў сацыялістычнага выбару, людзей камуністычнага пераканання чакаюць пачатку шэсця-мітыngu. Над іх галовамі чырвоныя сцягі, партрэты правядураў сусветнага пралетарыяту і яркія транспаранты, гучаць бравурныя маршы духавых аркестраў... Усё так, як было гадоў дзесяць назад. Хаця і не зусім.

Скажам, няма традыцыйных «працоўных рэпартаў». Яны заменены іншымі: побач з лозунгамі і транспарантамі рэвалюцыйнага зместу з'явіліся новыя, накшталт: «Требуюм работы», «Требуюм бесплатнага абразавання» і г. д. Спецыяльна даём на рускай мове, бо ў гэты дзень нам так і не ўдалося ўбачыць транспаранты, напісаныя па-беларуску. Нібы святыя праходзіла дзесяці ў Расіі.

А ці было сёлета свята.. Пакуль калоны няспешна рухаліся па праспекту Скарыны да парку імя Горкага, паспелі зазірнуць і на Камсамольскую, і на Леніна, і на іншыя вуліцы. Нідзе не ўбачылі ні чырвоных сцягаў, ні гірляндаў з электралямпачак — звычайны дзень беларускай сталіцы. Мінчане быццам бы забыліся, якая сёння дата: і носа не высювалі ў гэтае нуднае, з дажджом надвор'е. А забягаючы наперад, скажам, што ў многіх гарадах і пасёлках наогул не было ні мітыngu, ні вечароў,

прысвечаных 75-й гадавіне Вялікага Кастрычніка.

Расказваючы аб шэсці-мітыngu ў Мінску, некаторыя перыядычныя выданні паспяхаліся зрабіць абагульненне, што калоны на плошчы Незалежнасці складаліся з адных «партакратоў» і спачувачых ім старых, што адсутнічала моладзь. Не будзем такімі катагарычнымі. Сапраўды, у шэсці-мітыngu прынялі ўдзел ранейшыя кіраўнікі гаркома, райкомаў партыі, заводскіх арганізацый (В. Чыкін, А. Лашкевіч, Г. Капанік і інш.), прыйшло на святыя нямала ветэранаў, але хапала і больш маладых.

З некаторымі ўдзельнікамі святы ў Мінску нам удалося пагутарыць.

На пытанне, чаму яны шануюць Вялікі Кастрычнік, мы атрымалі і стандартныя (маўляў, рэвалюцыя 17-га года дапамагла з парабкаў выбіцца ў людзі — В. Моўчан, родам з Нясвіжчыны, зараз жыве ў Мінску, пенсіянер) і неардынарныя адказы (казалі, камунізм — гэта самы справядлівы лад, але мы пасля рэвалюцыі не змаглі «падабраць» правядураў, верных камуністычным ідэалам кіраўнікоў партыі. — У. Несцярковіч, будаўнік, Я. Кавалёў, былы інструктар райкома партыі).

У цэлым жа ўдзельнікі адзінадушна заяўлялі, што рэвалюцыі, пракрытых пад яе лозунгамі гадоў, нечага саромецца. Гіганцкія будоўлі пяці-

годка, якія здзіўлялі ўвесь свет, брацкі саюз народаў розных нацыянальнасцей, перамога ў Вялікай Айчыннай вайне — усё гэта наша мінулае.

Хаця як антыаргументы можна тут успомніць сталінскія ГУЛАГІ, Чарнобыль, рэвал эканомікі і той жа «брацкі саюз народаў».

На мітыngu ў парку Горкага прыхільнікі камуністычных поглядаў заяўлялі, што гісторыя разбярэцца, ці быў памылкай 1917 год, апраўдае рэвалюцыю. Так, гісторыя разбярэцца, спрэчкі вакол Кастрычніка яшчэ не закончаны...

Яўген ТУРАЙКЕВІЧ.

НА ЗДЫМКУ: у час шэсця-мітыngu.

СУСТРЭЧА З ЖУРНАЛІСТАМІ

В. КЕБІЧ — ЗА ДРУЖБУ З РАСІЯЙ

— І што б мне ні казалі, як бы мяне ні спрабавалі забытаць, абвінаваціць у тым, што выступаю супраць дзяржаўнасці Беларусі, я нігчы раз хачу паўтарыць: з Расіяй нам нельга псаваць адносін.

Гэтую пазіцыю беларускі прэм'ер выказаў перад журналістамі сталіцы, якіх чарговы раз запрасіў на сустрэчу ў Савет Міністраў рэспублікі. Сваю пазіцыю, якой прытрымліваецца нязменна і паслядоўна, В. Кебіч аргументаваў тым, што эканамічныя сувязі з Расіяй нам пакуль больш выгадныя, чым з краінамі Захаду. Расія прадае нам нафту па цане, якая складае толькі 60 працэнтаў ад сусветнай. Зразумела, мы вольныя набываць яе ў Арабскіх Эміратах, Кувейце, іншых багатых нафтай краінах, але тут ужо давялося б плаціць спаўна і выключна канверсуемай валютай, а не «драўлянымі» рублямі. А за іх мы ў Расіі набываем і шмат іншай сыравіны, газ, чорныя і каларовыя металы, золата.

Магчыма, з цягам часу Беларусь знойдзе іншыя крыніцы сыравіны ў іншых дзяржавах, але пакуль што з Расіяй сварыцца не варта.

ВЫНАХОДЗІЦЬ... МАШЫНА

Вырашыць фактычна любую невырашальную праблему, пабудаваць прагноз рэзіцыя складаных тэхнічных сістэм, правесці вычарпальны аналіз у любой галіне тэхнікі і зрабіць макет прапануемых рашэнняў — усё гэта і многае іншае можа машина. Над стварэннем яе ўжо трэці год працуюць супрацоўнікі арганізаванай у Мінску навукова-даследчай лабараторыі. Распрацаваны імі камп'ютэрны інструмент увабраў у сябе тэорыю рашэння вынаходніцкіх задач, функцыянальна-вартасны аналіз і штучны інтэлект.

Гэтая машина мінчан ужо атрымала прызнанне на выстаўках у Нью-Йорку, Стакгольме, Парыжы, Лейпцыгу, Мілане, на прайшоўшай нядаўна ў Мінску міжнароднай выстаўцы-сімпозіуме.

НА ЗДЫМКУ: інжынер лабараторыі вынаходніцкіх машын Уладзімір ШУРКО (злева) дзе тлумачыць ўдзельніку сімпозіума.

ВЕСТКІ АДУСЮЛЬ

● Паводле ваеннай дактрыны, канцэпцыя якой абмяркоўваецца на цяперашняй сесіі Вярхоўнага Савета, колькасць Узброеных Сіл Беларусі павінна быць каля 110 тысяч чалавек (каля 1 працэнта насельніцтва).

● Праведзены камп'ютэрны аналіз паказаў, што на сесіі Вярхоўнага Савета Беларусі ў сярэднім у галасаванні прымаюць удзел 54 працэнт дэпутатаў. Адсутнічаюць — 19,5 працэнта, а не галасуюць ад агульнай колькасці — 26 працэнтаў.

● Катастрафічна памяншаецца навуковы патэнцыял Акадэміі аграрных навук рэспублікі. Адна з прычын — нізкая зарплата навуковых работнікаў: у сярэднім яна складае 2 300 рублёў у месяц. Мізэрнае і інфармацыйнае забеспячэнне. Акадэмія выпісвае ўсяго 9 замежных часопісаў: на большае няма валюты.

● Пачаліся заняткі ў міжнародным вышэйшым Сахараўскім каледжы ў Мінску. Навучальная ўстанова будзе рыхтаваць спецыялістаў па іянізуючых выпраменьваннях. У каледжы мяркуецца таксама праводзіць навуковыя даследаванні па праблемах радыяцыйных анамалій, інцыдэнтаў і катастроф, уключаючы і аварыю на Чарнобыльскай АЭС.

● Як паведаміў міністр унутраных спраў Беларусі У. Ягораў, 15 сакавіка гэтага года ў Мінску адбылася сходка зладзейскіх аўтарытэтаў з большасці гарадоў нашай рэспублікі і з многіх гарадоў былога СССР — усяго каля 120 чалавек. На банкет у матэлі было патрачана 150 тысяч рублёў.

СУМНАЯ СТАТЫСТЫКА

ШТО ЗАСТАНЕЦЦА ЗАЎТРА?

Сітуацыя ў забеспячэнні насельніцтва мяснымі і малочнымі прадуктамі не паляпшаецца, а пагаршаецца. Мяса за студзень-кастрычнік гэтага года атрымана менш, чым летась, на 21,3 працэнта, мясных кансерваў на — 17,8 працэнта, масла — на 28 працэнтаў, цэльнамалочнай прадукцыі — на 11,8 працэнта. Гэтыя лічбы прыводзіць Дзяржкамстат рэспублікі.

Працягваецца зніжэнне вытворчасці жывёлагадоўчай прадукцыі, скарачаецца пагалоўе жывёлы, падае прадукцыйнасць жывёлы.

За дзесяць месяцаў бягучага года вытворчасць мяса ў калгасах, саўгасах у параўнанні з аналагічным перыядам мінулага года знізілася на 228,6 тысячы тон (на 19 працэнтаў) і складала 992,6 тысячы тон.

Як перазімуем, невядома, бо гаспадаркі нарыхтавалі значна менш корму, чым летась.

АФІЦЫЙНАЯ ХРОНІКА

Падпісаны пратакол аб устанавленні дыпламатычных адносін паміж Рэспублікай Беларусь і Ватыканам. Пратакол падпісалі папскі нунцыў у Маскве архіепіскап Франчэска КАЛАСУОНА і міністр замежных спраў Рэспублікі Беларусь Пётр КРАУЧАНКА.

НА ЗДЫМКУ: перад цырымоніяй падпісання.

НЯХАЙ прабачаць мне чытачы, але на Беларусі (Вялікім княстве Літоўскім, Рускім і Жамойцкім) раней ніколі не было слова «яўрэй». Сынёй і дачок ізраілевых тут адвек звалі жыдамі. І нічога ў гэтым абразлівага і ганебнага не было. Таксама, як і ў слоўце «немец», што азначае на самай справе нямы. І зваліся яны жыдамі з тых часоў, як пасяліліся на берагах Нёмана, Дзвіны, Дняпра, абедзвюх Свіслачаў, Буга, Бярэзіны, Прыпяці... І мелі гэту назву аж да 20-х гадоў нашага стагоддзя. У Заходняй Беларусі да верасня 1939 года, як і раней, пісалі і гаварылі «жыды».

мудры кіраўнік буйнейшай дзяржавы ў Еўропе, за памін душы якога і дасюль моляцца беларускія татары. Вітаўт Вялікі яшчэ ў 1388 годзе выдаў яўрэям граматы (адна з тых, якая вядома сёння). Разуумеючы сілу закона, ён імкнуўся рэгуляваць адносіны новых народаў унутры дзяржавы. У прыватнасці, у гэтай грамаце было вызначана кола пытанняў па разгляду спраў у судзе паміж хрысціянамі і яўрэямі, а таксама паміж яўрэямі. Калі ўзніклі спрэчкі паміж яўрэямі, то яны разглядаліся ў спецыяльных яўрэйскіх судах, па яўрэйскаму справаводстваму. Мудрасць Вітаўта Вялікага бацьца і ў тым, што ён, калі

была іошыва — вышэйшае яўрэйскае духоўнае вучылішча. Тут жыў і вучыўся будучы галоўны равін Ізраіля рэб Кук. З гэтым горадам звязана і імя яўрэйскага паэта Хаіма-Нахмана Бяліка, якога высока цаніў Максім Горкі. Другім такім месцам да першай сусветнай вайны было мястэчка Любавічы на Магілёўшчыне, як кажуць, гэты населены пункт вядомы ўсім яўрэям свету. Вось што піша ў газеце «Літаратура і мастацтва» ў невялічкай нататцы Аляксей Бобрык з горада Бабруйска: «Паводле дадзеных 1897 года ў паселішчы жыло 1 660 яўрэяў, альбо 67,3 працэнта ад усяго насельніцтва. З прыездам у 1813 годзе ў Любавічы Дова Бера Шнэрсона, вучня слаўтага Ізраэля Бааль-Шэм-Това, заснавальніка хасідызму (хасідызм — гэта рух, які патрабуе разнаволення асобы, пратэсту супраць тэакратыі і плутакратыі. — М. М.), мястэчка становіцца цэнтрам духоўнага і рэлігійнага жыцця ўсходнеўрапейскага яўрэйства. Разам са сваім вучнем рабі Шнэурам-Залманам з м. Ляды рабі Шнэрсон паклаў пачатак хасідскаму руху хабад, які здабыў да гэтага часу вялікі ўплыў ва ўсім яўрэйскім свеце. (...) У наш час хабад мае цэнтр і вышэйшую духоўную ўстанову ў Брукліне. Кіраўнік руху па-ранейшаму называецца Любавіцкім рэбе».

Класік яўрэйскай літаратуры Мендэль Мойхер-Сфорым (1836—1917) нарадзіўся ў Капылі на Міншчыне. Сапраўднае імя гэтага слаўтага капыліяніна — Якаў Шалам, гэта яго Шалам-Алейхем называў «дзядуля яўрэйскай літаратуры». Калі я быў у Капылі, то мне там успаміналі, як гараджане ў 1936 годзе адзначалі 100-годдзе аўтара твораў «Бацькі і дзеці», «Маленькі чалавечак», «Такса», «Кляча». У горад тады прыехалі Майсей Кульбак, Ізі Харык, Кандрат Крапіва, армянскі паэт Наіры Зар'ян... У мяне ёсць аўтограф самага з самых слаўтых беларускіх людзей — яўрэя Заіра Азгура, які мне яго зрабіў на сваім каталогу. Я не буду тут прыводзіць і пералічваць усе тытулы гэтага незвычайна таленавітага скульптара. Але колькі шчодрасці, энергіі і моцы дала яму Беларусь, якой ён вярнуў усё гэта ўдвая-ўтрыя.

ПІСЬМЫ ЗБЛІЗКУ

ВЕСТКІ

СА ЖЛОБІНШЧЫНЫ

Пры Жлобінскім Свята-Троіцкім праваслаўным храме з верасня бягучага года пачала дзейнічаць нядзельная школа. Заняткі, якімі кіруе настояцель царквы айцец Васілій Піліпенка, вядуцца ў трох узростах груп (ад 6 да 16 гадоў). Агульная колькасць навучэнцаў складае 100 чалавек. Жадаючых займацца было ў тры разы больш, але, на жаль, неладзіць вучэбны працэс для такой колькасці дзяцей пакуль няма магчымасці.

У навучальнай праграме ўвага надаецца асновам праваслава, развучанню малітваў, вывучэнню старажытнаславянскай мовы, эстэтыкі.

Буйнейшае прадпрыемства Жлобіншчыны Беларуска-металургічны завод належыць да ліку нямногіх прадпрыемстваў, якія могуць у сённяшніх няпростых эканамічных умовах пастаянна працягваць клопат аб павышэнні сацыяльнай абароненасці сваіх работнікаў. Так, у верасні бягучага года тут загадам дырэктара завода ўстаноўлена даплата да трыфай, акладаў, здзелных заробкаў, канкрэтных сум у памеры 100 працэнтаў.

Адначасова былі ўнесены і дапаўненні ў калектыўны дагавор паміж адміністрацыяй завода і прафсаюзным камітэтам. Гэтыя дапаўненні прадугледжваюць, у прыватнасці, штомесячную выплату дапамогі на кожнае дзіця ва ўзросце да 18 гадоў па 1 000 рублёў, аказанне аднаразавай грашовай дапамогі сям'і памёршага работніка ў памеры 10 тысяч рублёў, выплату аднаразавай дапамогі сям'і загінуўшага на вытворчасці работніка ў памеры 30 тысяч рублёў на кожнага члена сям'і і пры атрыманні траўмы на вытворчасці — ад 3 да 15 тысяч рублёў на пацярпеўшага і г. д.

Такой сацыяльнай абароненасці могуць пазавядзецца не толькі на Жлобіншчыне, а і ва ўсёй Беларусі.

Жлобінскі падлеткавы цэнтр вытворчасці «Факел» БМЗ вызначаецца не толькі сваім культурным выхаваннем дзяцей, а і працягваннем клопатаў аб умацаванні іх здароўя. Менавіта пры гэтым цэнтры ўпершыню ў Жлобіне не так даўно быў створаны спецыяльны аздараўленчы аддзел, які мае непасрэднае дачыненне да рэспубліканскіх фондаў міру і чарнобыльскага.

Па гэтых лініях толькі за прайшоўшае лета паправілі сваё здароўе ў Балгарыі 50 дзяцей, 16 чалавек ездзілі ў Ірландыю, 27 — у Польшчу. Яшчэ 26 дзяцей пабывалі ў Аўстрыі, дзе іх гасцінна сустракалі прадстаўнікі мясцовай сацыял-дэмакратычнай партыі.

Яшчэ адзін пасялак з дваццаці катэджаў вырас нядаўна ў вёсцы Прыбудак калгаса «Звязда» Жлобінскага раёна. У асноўным тут размясціліся перасяленцы з забруджаных радыенуклідамі вёсак Веткаўскага раёна.

Навасёлы, як і многія астатнія (на Жлобіншчыне за апошнія гады быў пабудаваны не адзін пасялак для перасяленцаў з многіх пацярпеўшых ад чарнобыльскай катастрофы раёнаў Гомельшчыны) такія ж перасяленцы, засталіся задаволенымі гасцінным прыёмам на новым месцы. Ім не толькі прадаставілі жыллё, а і ўладкавалі на працу, дапамагаючы ўсім, чым толькі можна.

Матэрыял падрыхтаваў Мікалай ШУКАНАУ.

А ЦІ ВЕДАЛІ ВЫ?

ЯЎРЭІ НА БЕЛАРУСІ

Вядома, што класік беларускай літаратуры Змітрок Бядуля (сапраўднае імя Самуэль (Шмуэль) Пляўнік, сам яўрэй) напісаў кнігу «Жыды на Беларусі» (Менск, 1918 год). У другога класіка, народнага паэта Беларусі, ёсць цудоўны верш «Жыды», які заканчваецца словамі: «О слава вам, ўсебеларускія жыды!»

Каб упэўніцца яшчэ ў тым, што раней было слова жыд, дастаткова пагартваць славу-ту «Баркулабаўскую хроніку». Вось што, напрыклад, пішацца на адной з яе старонак: «Року 1599, месяца мая 27 дня, прыехаў у семую суботу с полудня, у месце Боркулабовае прыйшла до церкви Боркулабовае дачка жидовки Марьямки, арендарки Боркулабовае, именем Стирка. И пилне слезне упала на и просиша священника Боркулабовае Федора Филиповича для бога, абы была прекрещена у веру християнскую».

Як мы бачым з гэтай невялікай вытрымкай, нічога звычайнага ў ужываннем слова «жыдоўка» не было. Але што ўсё ж абазначае слова «жыды» у перакладзе на нашу мову? Бярэ яно пачатак са старажытнажыдоўскага слова «іудэй», што абазначае «хвала Богу». Відавочна, што ніякіх дрэнных адценняў у ім няма. У Гоголя, у «Тарасе Бульбе», укываецца толькі слова «жыды». Але чамусьці ў рускай мове слова «жыды» атрымала пагардлівае адценне. Мо таму ў апошні час на Беларусі ў літаратуры, друку, на тэлебачанні і радыё з'явілася новая назва жыдоў, акрамя яўрэяў, — гябрэі. Гэта слова часта ўжывае лідэр БНФ «Адраджэнне» Зянон Пазняк і яго прылічнікі. Але, на мой погляд, гэта штучная назва. Мы маем свой суверэнітэт, і не трэба нам глядзець на свайго вялікага суседа, а ўжываць тое слова, якое маецца спрадвечна, — жыд.

Але, як прынята зараз, далей мы будзем пісаць слова «яўрэй». З'явіліся яны і пачалі сяліцца на нашых землях у XIV стагоддзі. Першыя гарады, якія яны «захапілі», былі Гродна і Брэст. Па часе гэта амаль супала з пасяленнем на Беларусі татараў. Як бачым, усім знайшлося месца і справа ў старажытнабеларускай дзяржаве. Традыцыйных заняткаў у яўрэяў было няшмат — гэта, як правіла, гандаль, тут ім роўных ніколі не было, і магчыма не будзе, розныя рамёствы. А яшчэ яны былі выдатнымі ліхварамі і мяняламі, заўсёды ведалі вартасць і хаджэнне грошай унутры і за межамі краіны.

І мы тут павінны ўспомніць добрым словам вялікага князя Літвы Вітаўта Вялікага. Толькі зусім нядаўна нам адкрылася, якім дарам прадбачання валодаў гэты энергічны, рашучы і

так можна сказаць, нацыянальным меншасцям даў асобныя льготы. Вядома, што малага і слабага ўсе зняважыць могуць. Так, да прыкладу, хрысціянін за крымінальныя злачынствы супраць яўрэяў прысуджаўся як за злачынствы супраць шляхты.

Як адзначае вучоны-юрыст Іосіф Юхо ў сваёй кнізе «Крыніцы беларуска-літоўскага права», у Вялікім княстве Літоўскім, Рускім і Жамойцкім ваенную павіннасць неслі ўсе, незалежна ад веравызнання. Будзь гэта праваслаўныя, каталікі, мусульмане (татары), пратэстанты. Адзіную льготу мелі яўрэі. Але і тут была свая асаблівасць. Калі яўрэй прымаў каталіцтва, то адразу ж аўтаматычна атрымліваў шляхецтва і становіўся ваеннаабавязаным, нароўні з іншай шляхтай. Так што на тэрыторыі Беларусі ў гэты час яўрэі мелі такія льготы, якіх у іх не было ні ў адной іншай дзяржаве свету.

Тут трэба нагадаць і царкоўныя правілы, каб зразумець асаблівасць тых часін. Забаранялася ўступаць у шлюб хрысціянам з мусульманамі (татарамі), іудзеямі. Але калі тыя прымалі хрысціянства, то шлюб становіўся законным.

Здаўна адзначана, што там, дзе яўрэям дадзены роўныя правы з іншымі, то там людзі жывуць лепей, больш заможна, культурна. А на Беларусі яны, акрамя гандлю, ліхварства, рамесніцтва, займаліся арэндай, былі карчмарамі, млынарамі, бралі розныя водкупы, вучылі, лячылі... У некаторых гарадах і мястэчках Беларусі яны складалі абсалютную большасць насельніцтва. Цікавыя весткі пра жыццё яўрэяў можна прачытаць у кнізе В. Хілімонава «Мірскія былі». Вось што там пішацца: «Значную ролю ў мясцовым гаспадарчым жыцці адыгрывалі яўрэі, што вялі гандаль рознымі таварамі ў шырокім асяртыменце. Таму ў Мір звычайна прыезджала навакольная шляхта купляць шлюбныя ўборы для сваіх дачок. Яўрэйскі кагал плаціў падаходны падатак (напрыклад, у 1717 годзе ён склаў даў 900 польскіх злотых). Мір быў далёка вядомы тым, што тут знаходзілася вышэйшая яўрэйская школа-ешывот. Адкрытая яшчэ ў 1617 годзе, яна дзейнічала аж да пачатку другога сусветнай вайны. Вучылася ў ёй штогод каля 400 яўрэяў з розных краін свету. Сярод іх сустракаліся нават дактары філасофіі».

Сярод удзельнікаў беларускіх, літоўскіх, польскіх і ўкраінскіх інтэрв'ентаў у смутныя часы на Русі былі і яўрэі. Дарэчы, слаўным Ілжэдзімітрыем II («тушынскім злодзею») быў яўрэй, выхадзец з Беларусі. Аб гэтым сведчыць даследаванне доктара гістарыч-

вельмі блізка. Захавалася польская гравюра пачатку XVII стагоддзя з партрэтама самазванца: зношнасць настаўніка з Шклова дастаткова характэрная».

Пра жыццё яўрэяў добра пачытаць кнігу Дарафея Чорнага «Клецкі»: «Жыццё і быт яўрэяў у пачатку XX стагоддзя рэзка адрозніваліся ад жыцця і быту ўсяго астатняга люду, які насяляў Клецкі і яго ваколіцы. Гэтыя адрозненні былі абумоўлены двума фактарамі: па-першае, усе яўрэі ў асноўным гараджане, не звязаныя з земляробствам. Гандаль і майстэрні горада, за рэдкім выключэннем, былі сканцэнтраваны ў іх руках. Па-другое, пераважная большасць яўрэяў былі веруючымі і строга захоўвалі законы іудзейскай рэлігіі, а тэ прапаведнікі, равіны, вялі сярод яўрэяў своеасабліваю выхавальную работу, якая не садзейнічала збліжэнню нацыяў, а, наадварот, падзяляла іх».

Дзяцей у сям'і з ранняга ўзросту прывучалі да грошай, спосабаў іх здбывання. Некаторыя бацькі давалі сыну з 10-гадовага ўзросту грошы не для таго, каб ён іх траціў, наадварот, грошы ў яго павінны вырасці шляхам розных махінацый на рынку або сярод такіх ж падлеткаў, толькі неяўрэйяў. Грашовы крэдыт сын абавязкова павінен быў вярнуць бацьку».

Ва ўсіх месцах рассялення на Беларусі яўрэі, як правіла, жылі кагаламі (абшчынамі), рэлігію вызнавалі іудаізм, а гаварылі паміж сабой на мове ідыш (старажытнаяўрэйская мова гэтага народа — іўрыт). У кагале ўсё было ўзаемазвязана: і мова, і выхаванне, і адказнасць. Усюды зайздросціць яўрэям, як яны дружна жывуць, заўсёды наагатовы прысці на дапамогу адзін аднаму, каб перажаць бяду, аказаць узаемадапамогу. Ці не гэтую традыцыю падмеціў у сваіх «Запісках яўрэяў» Г. Багрой: «Па сэнсу Талмуда ўсе яўрэі — парука адзін за аднаго, усе яўрэі значыць — адзін і той жа чалавек і інтарэсы ў іх агульныя».

Але і ў іх асяродку былі адшчэпенцы. Так, у канцы XVIII — пачатку XIX стагоддзяў жыў на Беларусі равін Менашэ Ільер, які адрозніваўся ад іншых святароў сваімі смелымі поглядамі. Для папаўнення сваіх прыродазнаўчых ведаў і крытыкі іудаізму Менашэ Ільер рашыў паехаць у Берлін. Але яўрэйскімі рэакцыянерамі ён быў па дарозе ў Нямеччыну затрыманым, падвергнуты псіхалагічнаму ўздзеянню і пагрозам расправаў, вернуты на месца. Яго «кэртычныя» кнігі яўрэйскія святшчэнікі потым скуплялі і спальвалі на вогнішчах.

У Беларусі было некалькі цэнтраў духоўнага і культурнага жыцця яўрэйства. У Валожыне да другой сусветнай вайны

была іошыва — вышэйшае яўрэйскае духоўнае вучылішча. Тут жыў і вучыўся будучы галоўны равін Ізраіля рэб Кук. З гэтым горадам звязана і імя яўрэйскага паэта Хаіма-Нахмана Бяліка, якога высока цаніў Максім Горкі. Другім такім месцам да першай сусветнай вайны было мястэчка Любавічы на Магілёўшчыне, як кажуць, гэты населены пункт вядомы ўсім яўрэям свету. Вось што піша ў газеце «Літаратура і мастацтва» ў невялічкай нататцы Аляксей Бобрык з горада Бабруйска: «Паводле дадзеных 1897 года ў паселішчы жыло 1 660 яўрэяў, альбо 67,3 працэнта ад усяго насельніцтва. З прыездам у 1813 годзе ў Любавічы Дова Бера Шнэрсона, вучня слаўтага Ізраэля Бааль-Шэм-Това, заснавальніка хасідызму (хасідызм — гэта рух, які патрабуе разнаволення асобы, пратэсту супраць тэакратыі і плутакратыі. — М. М.), мястэчка становіцца цэнтрам духоўнага і рэлігійнага жыцця ўсходнеўрапейскага яўрэйства. Разам са сваім вучнем рабі Шнэурам-Залманам з м. Ляды рабі Шнэрсон паклаў пачатак хасідскаму руху хабад, які здабыў да гэтага часу вялікі ўплыў ва ўсім яўрэйскім свеце. (...) У наш час хабад мае цэнтр і вышэйшую духоўную ўстанову ў Брукліне. Кіраўнік руху па-ранейшаму называецца Любавіцкім рэбе».

Класік яўрэйскай літаратуры Мендэль Мойхер-Сфорым (1836—1917) нарадзіўся ў Капылі на Міншчыне. Сапраўднае імя гэтага слаўтага капыліяніна — Якаў Шалам, гэта яго Шалам-Алейхем называў «дзядуля яўрэйскай літаратуры». Калі я быў у Капылі, то мне там успаміналі, як гараджане ў 1936 годзе адзначалі 100-годдзе аўтара твораў «Бацькі і дзеці», «Маленькі чалавечак», «Такса», «Кляча». У горад тады прыехалі Майсей Кульбак, Ізі Харык, Кандрат Крапіва, армянскі паэт Наіры Зар'ян... У мяне ёсць аўтограф самага з самых слаўтых беларускіх людзей — яўрэя Заіра Азгура, які мне яго зрабіў на сваім каталогу. Я не буду тут прыводзіць і пералічваць усе тытулы гэтага незвычайна таленавітага скульптара. Але колькі шчодрасці, энергіі і моцы дала яму Беларусь, якой ён вярнуў усё гэта ўдвая-ўтрыя.

Я разглядаю ілюстрацыі яшчэ аднаго сусветна вядомага чалавека з Беларусі — Марка Шагала. Народжаны ў Віцебску, ён праз усё жыццё пранёс любоў да яго, да «кравіны-браначкі». Гэты горад, гэта зямля пастаянна вабіла, жывіла яго творчасць натхненнем.

У дзяцінстве я любіў чытаць кнігі Хаіма Мальцінскага (на жаль, потым яго кнігі былі забаронены), мамі сябрам у Ашмянскай школе-інтэрнаце, дзе я выхоўваўся і вучыўся пасля Парэцкага дзіцячага дома, быў яўрэй Сямён Табачнікаў. А ў гады службы ў арміі сяброў-яўрэяў яшчэ пачынаўся — гэта былі Бранштэйн, Зільберман, Зільберштэйн, Угалеў... Служба завяршылася, а дружба яшчэ болей умацавала.

Калі я прыязджаю ў вёску Крошын, што пад маімі Баранавічамі, то заўсёды іду да магілы бунтара, паэта, каваля-мастак Паўлюка Багрыма, а недалёка ад яе знайшоў вечны спачыні Герой Сацыялістычнай Працы, заслужаны работнік сельскай гаспадаркі рэспублікі, былы старшыня мясцовага калгаса «Перамога» Абрам Мацкоўскі. Два таленты — беларус і яўрэй, два працаўнікі, два слаўныя чалавекі Крошын! Да помнікаў абодвум я кладу самыя прыгожыя кветкі.

Куды ні паедзю, дзе ні прылінься, уся гісторыя беларускага народа звязана ў адно цэлае з яўрэямі, татарамі, рускімі, цыганамі, літоўцамі, украінцамі, палякамі... Усе радасці і беды яны прайшлі разам, і імкненні да лепшага ў іх адны і тыя ж.

Міхаіл МАЛІНОУСКІ.

У ТАВАРЫСТВЕ «РАДЗІМА»

АДКУЛЬ КАРАНІ АРГЕНЦІНСКАГА ДРЭВА?

Два месяцы таму назад мы пісалі, што на поўначы Аргенціны, сярод трапічных джунгляў, запаліў святло невялікі ачаг беларускай культуры, абшчына нашых суайчыннікаў горада Аверá. Тамы мы расказвалі аб побыце на Беларусі старшыні гэтай суполкі Зяноны Саўчук. А ўжо ў кастрычніку мелі мажлівасць быць сведкамі сустрэчы ў таварыстве «Радзіма» з дэлегацыяй з таго ж горада, што ў правінцы Місіонес, які яшчэ называюць «лясной сталіцай».

Гэты прыезд аргенцінцаў стаў вынікам жніўняўскіх дамоўленасцей З. Саўчук з таварыствам «Радзіма» і цудоўнай якасці яе характару не пакідаць на заўтра тое, што можна зрабіць зараз.

Узначаліў групу гасцей сам мэр горада Аверá Мігель Аліверас пры падтрымцы свайго ж намесніка па справах культуры Эдуарда Маралеса і актыўным удзеле астатніх 22 асоб. Пераважную большасць дэлегацыі складалі вучні прыватнага каледжа на чале з яго дырэктарам Сяргеем Чайкоўскім.

Прамаўляючы на прыёме ў таварыстве «Радзіма», кіраўнік адміністрацыі муніцыпалітэта Аверá М. Аліверас падкрэсліў:

— Наш горад многім абавязаны беларускім імігрантам. З 50 тысяч яго насельнікаў 50 працэнтаў складаюць славяне, сярод якіх прысутнічаюць і выходцы з вашай рэспублікі.

— Магчыма не так ужо і многа людзей у нашым горадзе, хто свой род вядзе ад беларускіх каранёў, аднак духоўная павязь з беларускай зямлёй вельмі моцная. Мая бабуля, якая ніколі не была ў родным краі пасля ад'езду, вельмі плакала, выпраўляючы мяне ў дарогу. Я — скульптар і хацела б скарыстаць сваё знаходжанне на радзіме дзядоў, каб стварыць нешта мастацкае і прысвяціць яго Беларусі, — падзялілася затым сваімі намерамі Ева Акуловіч.

...Прамае кантактаванне з аргенцінскімі суайчыннікамі, з іхнімі клубамі таварыства «Радзіма» ажыццяўляла і

раней. Але часцей за ўсё гэта былі адзіночныя наведванні.

Юнакі і дзяўчаты з Аргенціны за тыдзень часу пазнаёміліся са сталіцай нашай рэспублікі, гасцілі ў сярэдняй школе № 169 Заводскага раёна. Дэлегацыя была прынята ў Міністэрстве замежных спраў і Міністэрстве культуры Беларусі. Праваля перамовы аб наладжанні супрацоўніцтва з прадстаўнікамі айчыннага бізнесу, а з уладамі Баранавіч — аб неабходных захадах на шляху да параднення двух гарадоў.

Адметнасць гэтай групы, палова якой прыйшла з выхадцаў з беларускага асяроддзя, бачна і ў тым, што пазнавальна-турыстычныя намеры, натуральнае імкненне маладога чалавека да пашырэння далегляду, набываць новыя сяброў з ліку інашаземцаў ішлі поруч з патрэбамі сям'і і сваяцтва. Прасцей кажучы, надарылася цудоўная магчымасць пабачыцца са сваякамі і блізкімі, што жывуць у Беларусі. А геаграфія «фамільных» сувязяў была прадстаўлена даволі шырока: Баранавічы, Ляхавічы, Кобрын і г. д. Не адзін раз слухала тая ж Ева Акуловіч бабульчыны ўспаміны пра тое, як сплаўлялі раней лес па шырокай рэчцы каля Ляхавіч. Што сказала б бабуля, калі б сёння ўбачыла тую рэчку, а гэта Шчара, якую яна нават у сваім узросце ў некаторых месцах лёгка пераступіла б...

Аднаўленне сямейна-роднасных адносін радуе. Ну хаця б таму, што асіміляцыя, нават у адным, асобна ўзятым гарадку Аверá, не марудзіць і не мае літасці. З якой толькі крывёй не перамешваецца беларуская. Нават з японскай. І жывое сведчанне таму — брат і сястра Рауль і Ніна Кайрыяма.

Хочацца верыць, што гэты візіт паслужыць, апрача іншага, добрым мастком для ўсталявання трывалых сувязей паміж дзюма краінамі, Беларусі і Аргенцінай.

Кастусь ШАЛЯСТОВІЧ.

НА ЗДЫМКУ: сустрэча ў таварыстве «Радзіма».

РАСТАЎЛЕНЫ КРОПКИ НАД «І»

— Можашце здзівіцца, але, на мой погляд, Вярхоўны Савет прыняў — калі не па форме, то па сутнасці — найбольш радыкальнае рашэнне адносна рэферэндуму, — заявіў у гутарцы з карэспандэнтам «Народнай газеты» Старшыня Вярхоўнага Савета рэспублікі Станіслаў Шушкевіч. — Прычым рашэнне хутчай палітычнае, чым прававое.

Паспрабую растлумачыць сваю думку. Успомніце: аргументы Цэнтральнай выбарчай камісіі звязліся да таго, што Закон аб рэферэндуме недасканалы, і калі прытрымлівацца разважнага сэнсу, то рэферэндум трэба праводзіць. Але ж недасканаласць прававых нормаў стварыла парадасальную сітуацыю, якая магла б сур'ёзна ўскладніць адносіны ў дзяржаве. Сапраўды, з аднаго боку, датэрміновае спыненне дзейнасці Вярхоўнага Савета Канстытуцыяй не прадугледжваецца (таму ініцыятары і бачылі адзінае выйсце ў рэферэндуме, і ў гэтым сэнсе іх аргументацыя я магу зразумець: воля народа — гэта вышэйшая воля). Але ж з іншага боку... Уявім, што адбыўся рэферэндум і большасць выказалася за тое, каб скараціць час дзейнасці цяперашняга Вярхоўнага Савета. Але ж дэпутаты маглі палічыць, што гэта толькі дарадчы рэферэндум! Надаць яму такі статус — гэта права Вярхоўнага Савета, і такога права ніхто дэпутатаў не пазбаўляў. Уяўляецца, якая магла б узнікнуць калізія?

Прынятым жа рашэннем Вярхоўны Савет добраахвотна скараціў тэрмін свайго існавання і тым самым прадэманстраваў, што ідзе насустрач людзям, ініцыятарам рэферэндуму, хоча паскорыць канстытуцыйныя пераўтварэнні.

РЭЛІГІЯ І ПАЛІТЫКА

ЗАКЛІКІ З АМБОНА

СА СТАРШЫНЕЙ КАМІСІІ ПА СПРАВАХ РЭЛІГІЙ ПРЫ САВЕЦЕ
МІНІСТРАУ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ АЛЯКСЕЕМ ЖЫЛЬСКИМ
ГУТАРЫЦЬ КАРЭСПАНДЭНТ БЕЛАПАН МАРAT УРУБЛЕЎСКИ

— Аляксей Іванавіч, ці ўплывае рэлігія на палітычныя падзеі ў Беларусі!

— Амаль ўсе палітычныя партыі, грамадскія арганізацыі імкнуча прыцягваюць да саўдзелу ў ажыццяўленні сваіх праграмных мэт тую ці іншую, а калі атрымаецца, то і некалькі рэлігійных канфесій.

Не праходзіць амаль ніводнай палітычнай акцыі, дзе б не ўдзельнічалі прадстаўнікі рэлігіі. Асабліва наглядна праяўлялася гэтая тэндэнцыя ў час вялікіх палітычных кампаній: рэферэндум, выбары народных дэпутатаў.

Адбываецца палітызацыя самой Царквы. Сёння ёсць нямаля сваячэннаслужыцеляў, якія не абмяжоўваюцца пастырскай дзейнасцю, а выкарыстоўваюць сваё становішча як зручную трыбуну для выяўлення палітычных перакананняў і адпаведнай арыентацыі прыхаджан. Ксёндз Ян Матусевіч пра гэта пісаў так: «Улады недацэнвяюць... палітычнага значэння Царквы. Прыбыўшы ў любую вёску і спытаўшы думку сяльчан аб палітыцы, вы амаль заўсёды пачуеце ў адказ не ўласнае меркаванне, а тое, як гэта каменціраваў мясцовы сваячэннік ці ксёндз у час пропаведзі ці пасля службы».

Вядома, закон аб свабодзе сумлення і рэлігійных арганізацыях прадстаўляе сваячэннаслужыцелю як грамадзяніну права на ўдзел у палітычным жыцці, але не з амбона. Прызначэнне Царквы іншае.

Цяпер у рэспубліцы вельмі шырокае распаўсюджанне атрымала дзейнасць замежных місіянераў, закон прадугледжвае права грамадзян і рэлігійных арганізацый на групавой ці індывідуальнай аснове наладжваць і падтрымліваць міжнародныя сувязі і прамыя асабістыя кантакты. Гэтым правам шырока карыстаюцца тыя, хто выязджае за рубж, здзяйсняе паломніцтва і запрашае з-за мяжы да сябе аднаверцаў, пастыраў, прапаведнікаў.

Многія прыездныя місіянеры распаўсюджваюць сярод насельніцтва, асабліва моладзі, не ўласцівы славянскім народам усходнія і нават афрыканскія рэлігіі. Нядаўна адзін малады чалавек прынёс да нас статут ахмедзіска-мусульманскай рэлігійнай абшчыны, створанай у Мінску. Статут прывезены з Нігерыі.

Яшчэ чатыры гады назад у рэспубліцы дзейнічала толькі восем рэлігійных канфесій, а цяпер іх стала больш дваццаці.

Сярод іх такія, як крышаніты, бахаісты, дзэн-будысты, ахмадысты і інш. Для прыцягнення людзей шырока практыкуецца аказанне, перш за ўсё членам рэлігійных арганізацый, гуманітарнай дапамогі.

Дзейнасць замежных місіянераў часам суправаджаецца многімі парушэннямі дзеючага ў рэспубліцы заканадаўства: яны месяцамі жывуць без рэгістрацыі ўзятых дакументаў, прадстаўлення ім пасведчання на права жыхарства. Іншы раз ім ва ўласнасць прадаюцца цэлыя сядзібы, як гэта было ў Бабруйску.

— Аляксей Іванавіч, апошнім часам вядзецца многа размоў аб дзейнасці прадстаўнікоў польскай каталіцкай царквы на Беларусі...

— За апошнія гады рэзка ўзрасла колькасць каталіцкіх прыходаў. Калі ў 1988 годзе іх было 121, то на першае верасня гэтага года — ужо 288. Ксёндзоў жа не хапае. У студзені 1990 года былі саюзны Савет па справах рэлігій прыняў пастанову, якая дазваляе епіскапу Т. Кандрусевічу, апостальскаму адміністратару для каталікаў Беларусі, запраسیць на нейкі час з Польшчы да 50 служыцеляў Царквы. Аднак каталіцкія прыходы гэтым не задаволіліся. Веруючыя актывізавалі засылку ў Польшчу прыватных запрашэнняў ксёндзам, якія ахвотна едуць у Беларусь. На сёння з 130 ксёндзоў у касцёлах рэспублікі толькі 48 мясцовых.

Усе ж астатнія — з Польшчы. Многія з іх не абмяжоўваюцца правядзеннем богаслужэнняў у тых касцёлах, куды іх запрасілі, а імкнуча яшчэ стварыць рэлігійныя абшчыны, павялічыць колькасць прыходаў для сябе і стварыць такім чынам «вакансіі» для запрашэння іншых. Услед за ксёндзамі едуць манахі, вядуць актыўную работу з дзецьмі, у тым ліку ў школах. Адбываецца самая сапраўдная цапная рэакцыя. Вядома, не апошняю ролю тут адыгрываюць матэрыяльныя стымулы.

Праблем, звязаных са знаходжаннем польскіх ксёндзоў, было б значна менш, калі б яны абмяжоўваліся душапастырскай дзейнасцю, строга прытрымліваліся закону краіны знаходжання, павяжалі мову, традыцыі яе народа. Аднак некаторыя з іх вядуць сябе па-іншаму. Так, польскі ксёндз у горадзе Шчучыне К. Вуйцяк, каб прымуціць штаб воінскай часці вызваліць займаемае ім памяшканне былога манастыра, заклікаў веруючых блакіраваць узлётна-пасадачную паласу аэрадрома.

Аналагічны прыклад у вёсцы Гальшаны: каб вывесці музей з будынка былога манастыра, ксёндз С. Бартошак разам з веруючымі пастаянна аказваў псіхалагічнае ўздзеянне на работнікаў музея. У Полацку ксёндз Я. Скенчак арганізаваў мітынг перад гарадскім Саветам з праграмаваннем перадачы Сафійскі сабор каталікам, хаця яны ніякіх адносін да гэтага храма не маюць.

— Хто ажыццяўляе кантроль за дзейнасцю прыездных місіянераў!

— Ажыццяўленне закона аб прававым становішчы замежных грамадзян на тэрыторыі рэспублікі ўскладзена на мясцовыя органы ўлады і органы ўнутраных спраў. Аднак, мяркуючы па падзеях, гэтым ніхто не займаецца.

— Які ж усё-такі касцёл на Беларусі!

— Нярэдка даводзіцца чуць, што польскі. Вядома, калі меркаваць па складу сваячэннаслужыцеляў, мове богаслужэнняў, то гэта так. Але калі меркаваць па складу веруючых, то карціна іншая. У заходнім друку называлася лічба — да 2,5 мільёна каталікаў на Беларусі, гэта значыць 25 працэнтаў насельніцтва. Паводле перапісу 1989 года, на Беларусі пражывае 418 тысяч палякаў. Калі ўлічыць, што ў гэтай колькасці не менш чвэрці дзяцей, якія яшчэ не могуць вызначыцца ў сваіх адносінах да рэлігіі, а таксама нейкая частка няверуючых, то нават пры ўмове, што ўсе астатнія спаўнаюць каталіцызм, іх будзе не больш, чым каталікаў-беларусаў, людзей іншых нацыянальнасцей. Акрамя таго, рымска-каталіцкі касцёл, як і іншыя хрысціянскія рэлігіі, не дзеліць веруючых па нацыянальнай прыкмеце. Таму сцвярджаецца, што на Беларусі польскі касцёл і таму тут павінны служыць польскія ксёндзы, з усіх пунктаў гледжання няправільна. Такое меркаванне Савета па справах рэлігій.

— Вядома, што ў Гродне ўжо трэці год працуе каталіцкая вышэйшая духоўная семінарыя. Але выпуск яшчэ не хутка. Якое ж выйсце!

— Мы прапаноўвалі каталіцкім епіскапам звярнуцца ў Ватыкан, каб ён вырашыў гэтую праблему, прыслаўшы ксёндзоў на часовае служэнне з іншых краін па папярэдняй дамоўленасці з уладамі Беларусі. Але час ідзе, а каталіцкі іерархія гэтае пытанне не вырашае. Відаць, яны самі не вельмі зацікаўлены ў гэтым.

На чарговай сесіі Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь будзе разглядацца ў другім чытанні праект закона «Аб свабодзе веравызнанняў і рэлігійных арганізацый». Спадзяёмся, што народныя дэпутаты яго прымуць. І тады ўсе, у тым ліку і пытанні, звязаныя з замежнымі сваячэннаслужыцелямі, неабходна прыводзіць у адпаведнасць з законам.

(Заканчэнне.

Пачатак на 1-й стар.)

да культурнага жыцця ў выхадцаў з гэтага асяроддзя засталася, яна перадавалася па гістарычнай традыцыі. Таму шляхта, а яна была дэнацыяналізавана ў значна меншай ступені, чым панства, як і раней, імкнулася даць свайму новаму пакаленню адукацыю. Тым больш, што, фармальна належачы да дваранства, шляхта карысталася саслоўнымі прывілеямі, у прыватнасці правам на атрыманне адукацыі. Гэта новае пакаленне шляхты прыкметна адрознівалася ад папярэдніх. Найбольш перадавая, прагрэсіўная частка яго не мела традыцыйнай пагарды да селяніна, да простага народа, сярод якога жыла, таму і ў яе былі ўсе падставы лічыць сябе прадстаўніком гэтага народа, змагла ўсвядоміць свае задачы і абавязкі. Менавіта прадстаўнікі дробнай шляхты першымі адчулі сваю кроўную сувязь з беларускім народам, з іх пачала фарміравацца нацыянальная разначынная інтэлігенцыя. З радой дэклараванага дваранства выйшлі першыя беларускія рэвалюцыйныя дэмакраты, кіраўнікі паўстання 1863 года.

Непасрэдна з самых нізюў сялянскіх у нацыянальную інтэлігенцыю пачалі ўлівацца сілы на рубяжы XIX—XX стагоддзяў.

Працэс нацыянальнага ўсведамлення асабліва хутка ішоў сярод інтэлігенцыі. Паводле перапісу 1897 года, беларусамі лічылі сябе 20 працэнтаў настаўнікаў, 26 працэнтаў медыцынскіх работнікаў, 10 працэнтаў адвакатаў, 10 працэнтаў дзеячаў навукі, літаратуры і мастацтва.

Эканамічная слабасць беларускага грамадства і недастатковая развітанасць яго сацыяльнай структуры, якая і пасля 1861 года заставалася дэфармаванай праз непасрэдную ліквідацыю феадалізму, захаванне панавання буйных землеўладальнікаў і недэмакратычнага паўфеадалага рэжыму з тыповым для яго нацыянальным прыгнётам абумовілі запаволенасць працэсу складання эканамічнай супольнасці як адной з галоўных прыкмет нацыі. У той жа час для інтэлігенцыі як кіраўніка нацыянальнага руху самай даступнай — і доўгі час амаль адзінай — сферай дзейнасці была галіна нацыянальнай культуры.

Пры адсутнасці ў беларусаў дзяржаўнасці, самастойных форм палітычнага і эканамічнага жыцця культура выступіла як важнейшы аб'яднальны фактар, яна садзейнічала і забяспечвала захаванне этнічнай самабытнасці, вяла да абуджэння і высявання нацыянальнай самасвядомасці.

Культура прыняла на сябе нацыянальна-кансалідацыйныя і нацыянальна-патрыятычныя функцыі.

Вядучую ролю ў культурна-нацыянальнай дзейнасці адыгрывала маладая беларуская інтэлігенцыя, нацыянальныя пачуцці якой, дзякуючы адукаванасці, былі асабліва моцныя. Аб'яднаўшы выхадцаў з розных сла-

ёў грамадства, пераважна непрывілеяваных, цесна звязаная з дэмакратычнымі коламі, яна змагла стаць выразнай ідэя-эстэтычным тэндэнцыяй, што адлюстравалі ўяўленні беларускага народа, актыўна фарміравала яго нацыянальна-патрыятычную і мастацка-эстэтычную свядомасць.

Нацыянальна свядомая частка інтэлігенцыі даказвала культурную самабытнасць беларусаў і рабіла гэта не ў форме палітычных выступленняў, а шляхам нацы-

рот да фальклору трэба разглядаць як важны крок на шляху сцвярджэння нацыянальнай свядомасці, усведамлення свайго гістарычнага аблічча, месца ў свеце.

Даследаванне дасягненняў народнай культуры прыводзіла да разумення неабходнасці вывучаць гісторыю Беларусі. «Гісторыя — гэта фундамент, на якім будзеца жыццё народа, — адначасна беларускі гісторык В. Ластоўскі. — І нам, каб адбудаваць сваё жыццё, трэба пачаць з фундаменту, каб бу-

дзем нацыянальнай школы, літаратуры і іншых галін духоўнай культуры, захаваннем роднай мовы.

Моўнае пытанне было адным з галоўных у беларускім нацыянальным руху. Яго актуальнасць была абумоўлена не толькі палітыкай нацыянальнага прыгнёту і гвалтоўнай асіміляцыяй, якую праводзілі расійскія ўлады, але перш за ўсё задачамі і патрабаваннямі самога працэсу фарміравання беларускай нацыі і нацыянальна-вызваленчага руху ў перыяд Адра-

жэння. Без перабольшвання можна сказаць, што моўнае пытанне — і не толькі ў сэнсе абароны і адстойвання моўных правоў, але і ў сэнсе стварэння агульнанацыянальнай літаратурнай мовы — было кардынальным пытаннем усяго беларускага Адраджэння, якое ярка праявілася ў пачатку XX стагоддзя.

Нацыянальная ідэя наваўняла ўсю культурна-асветніцкую дзейнасць інтэлігенцыі. Пасля рэвалюцыі 1905—1907, дзякуючы яе намаганням, з'явіўся прафесійны беларускі тэатр і друк. За дзесяць гадоў было выдадзена каля 80 кніг тыражом амаль 230 тысяч экзэмпляраў. Іх выпуск забяспечылі сем выдавецтваў. Важную ролю ў грамадскім і культурным жыцці Беларусі на пачатку XX стагоддзя адыграла газета «Наша ніва». Гэта выданне стала цэнтрам згуртавання свядомай беларускай інтэлігенцыі.

У адным з сваіх вершаў Ф. Багушэвіч звярнуўся да інтэлігента з заклікам падаць «белую руку» мазолістай руцэ мужыка і вывесці яго на шырокі светлы шлях, і маладая інтэлігенцыя адгукнулася на заклік дудару добрымі і шчырымі справамі. Уся яе дзейнасць была прызначана высокім патрыятызмам, садзейнічала нацыянальнаму і палітычнаму абуджэнню беларускага народа, яго згуртаванню, аказала вялікі ўплыў на духоўнае аблічча нацыі. Беларуская інтэлігенцыя выконвала ролю своеасаблівага генератара і трансфарматара новых ідэй, форм і метадаў культурнай дзейнасці.

Заслуга нацыянальна свядомых інтэлігентаў — у абагульненні, крытычнай перапрацоўцы духоўнага патэнцыялу беларускага народа, у наданні ідэям нацыянальнай самасвядомасці пэўнай палітычнай афарбоўкі, якая ад-

павядала настрою і інтэрэсам тых слаёў, што ўзначалілі ідэйнае развіццё народа. Ад ідэй нацыянальнай самасвядомасці як этнічнага фактара рабіўся крок да ідэй нацыянальных як фактара ідэя-палітычнага. І збіранне фальклору, якое суправаджалася не толькі апрацоўкай, але і своеасаблівым сацыяльным рэдагаваннем (гэта характэрна для творчасці пісьменнікаў), пацвярджае гэта. Беларускія інтэлігенты не прыдумвалі і не ўносілі ідэй нацыянальнай самасвядомасці «наогул». Яны выконвалі місію своеасаблівага ідэолагаў, што мелі канкрэтныя класавыя карані і гістарычныя задачы. Таму іх дзейнасць не вычэрпвала зместу этнакультурных працэсаў, тым больш не параджала іх, а ў пэўных культурна-палітычных формах аб'ектывавала ход нацыянальнай кансалідацыі, рабіла яго больш акрэсленым і суб'ектыўна ўсвядомленым. З вышэйняга дачынення дзя ўсё зроблена нешматлікай нацыянальнай інтэлігенцыяй успрымаецца са здзіўленнем і захваленнем, як сапраўды чуд.

Беларуская інтэлігенцыя выкарыстоўвала ўсе магчымасці для абароны правоў свайго народа. У чэрвені 1908 года ў Празе адбыўся з'езд студэнтаў славянскіх краін. Ад імя беларускай студэнцкай моладзі на ім выступіў Каляда. Ён расказаў аб моцным нацыянальным уціску суайчынікаў, у выніку чаго на яго бацькаўшчыне пануе непісьменнасць. У сувязі з выступленнем прадстаўніка Беларусі з'езд прыняў пастанову ў падтрымку права беларусаў вучыць дзяцей у школе на роднай мове. У пастанове было патрабаванне аб адкрыцці ў Вільні беларуска-літоўскага ўніверсітэта.

У выніку актыўнай, часам самаадданай дзейнасці беларускіх пісьменнікаў, публіцыстаў, настаўнікаў нацыянальная самасвядомасць, перш за ўсё ўсвядомленне сваёй нацыянальнай прыналежнасці, ахоплівала шырокія слат населенства. Так, у кастрычніку 1913 года рабочыя-беларусы Капыля звярнуліся ў Дзяржаўную думу з петыцыяй, у якой патрабавалі прызнаць родную мову і падтрымаць працішніне аб адкрыцці на Беларусі ўніверсітэта.

У культурным працэсе на Беларусі ў канцы XIX, і асабліва ў пачатку XX стагоддзя, адбываліся важныя змены. Выключна важным момантам было з'яўленне новых рыс у развіцці этнічнай самасвядомасці, усвядомленне сябе ў гістарычным развіцці як народа. Самасвядомасць беларусаў як асобнай этнічнай супольнасці ў канцэнтраванай форме праявілася перш за ўсё ў грамадскай дзейнасці і творчасці нацыянальнай інтэлігенцыі. Характэрным вынікам гэтага быў зварот да народнай, сялянскай культуры, што, у сваю чаргу, абумовіла дэмакратызацыю грамадскай думкі і разуменне значэння нацыянальнага быцця беларускага народа.

Уладзімір ФІЛЯКОУ.

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ ІНТЭЛІГЕНЦЫЯ І САМАСВЯДОМАСЦЬ БЕЛАРУСАЎ

БЕЛАЯ РУКА—
МАЗОЛІСТАЙ РУЦЭ

янальнага самавыўлення ў навуковай і культурнай сферах. Асабліва плённай была яе дзейнасць у вывучэнні фальклору.

Беларускія інтэлігенты разглядалі народную культуру як носьбітку этнічнай, у тым ліку моўнай, своеасаблівасці народа. Ва ўмовах Беларусі да 1905 года яна з'яўлялася важнейшай, калі не адзінай сферай самастойнага грамадскага жыцця, народная культура жыла прафесійнае мастацтва, якое нараджалася. Менавіта праз фальклор, дзе ішлі жывыя творчыя працэсы, беларусы выявілі сваю прысутнасць у еўрапейскай культуры. А народная гаворка з'явілася асноўнай крыніцай фарміравання літаратурнай мовы. На фальклорнай аснове ствараліся найбольш значныя творы ў айчынай літаратуры і мастацтве.

Важкі ўклад у вывучэнне народнай спадчыны зрабілі такія выдатныя даследчыкі, як Е. Раманаў, Я. Карскі, М. Нікіфароўскі, М. Доўнар-Запольскі і інш. Яны разглядалі фальклорны матэрыял як крыніцу ведаў пра мінулае Бацькаўшчыны і як крыніцу моўную. Этнаграфічныя зборнікі, укладзеныя беларускімі даследчыкамі, дапамагалі вярнуць народу забытыя імёны сваіх слаўных продкаў, пазнаёміць з гераічнымі старонкамі жыцця старажытнай Беларусі. Захапленне фальклорам аказала станоўчы ўплыў на фарміраванне нацыянальнай літаратуры, яе стылю. З часам многія прыхільнікі, збіральнікі народнай песні пераходзілі да самастойнай творчасці, выкарыстоўвалі народныя сюжэты. Акрамя таго, лагічным вынікам даследавання фальклорнай скарбніцы стаў рост цікавасці да роднага слова, да самавыўлення праз родную мову.

Варта адзначыць, што зва-

дынак быў моцны. А фундамент у нас важны, гісторыя наша багатая...

Адным з першых звярнуў увагу на неабходнасць вывучаць гісторыю Бацькаўшчыны Ф. Багушэвіч. Для прац па гісторыі Беларусі, створаных у пачатку XX стагоддзя Я. Карскім і В. Ластоўскім, характэрныя дзве тэмы. З аднаго боку, яны даказвалі аўтахтоннасць беларусаў на тэрыторыі, на якой яны жылі. З другога — фіксавалі ўвагу на Вялікім княстве Літоўскім, гэта значыць на тым перыядзе гісторыі беларускага народа, калі ён адыгрываў значную ролю ў гісторыі Усходняй Еўропы. Зварот да айчынных традыцый, адкрыццё старажытных вытокаў свайго народа, яго культуры надавалі нацыянальнай самасвядомасці гістарычную глыбіню. Гэтыя даследаванні можна разглядаць як люстра, у якім беларусы маглі ўбачыць сябе і якія пашыралі іх самасвядомасць.

Неабходнай перадумовай паглыблення нацыянальнай самасвядомасці была школьная адукацыя на роднай мове. Барацьба за выкладанне ў пачатковай і асабліва ў сярэдняй школе на роднай мове з'яўлялася адной з форм беларускага нацыянальнага руху.

У ліку першых паставіў пытанне аб стварэнні нацыянальнай школы Сяргей Палуя — выдатны дзеяч беларускага Адраджэння. Яго ідэя была сутунная ідэя членаў беларускіх таварыстваў і гурткоў, што дзейнічалі ў мясцовых настаўніцкіх семінарыях. Маладыя інтэлігенты стваралі не толькі першыя беларускамоўныя школы, але і падручнікі для іх.

Адукаваныя і патрыятычна настроеныя прадстаўнікі беларускай інтэлігенцыі добра разумелі, што ў новых умовах лёс народа, яго будучыня цесна звязаны з разві-

цям нацыянальнай школы, літаратуры і іншых галін духоўнай культуры, захаваннем роднай мовы.

дэння. Без перабольшвання можна сказаць, што моўнае пытанне — і не толькі ў сэнсе абароны і адстойвання моўных правоў, але і ў сэнсе стварэння агульнанацыянальнай літаратурнай мовы — было кардынальным пытаннем усяго беларускага Адраджэння, якое ярка праявілася ў пачатку XX стагоддзя.

У адным з сваіх вершаў Ф. Багушэвіч звярнуўся да інтэлігента з заклікам падаць «белую руку» мазолістай руцэ мужыка і вывесці яго на шырокі светлы шлях, і маладая інтэлігенцыя адгукнулася на заклік дудару добрымі і шчырымі справамі. Уся яе дзейнасць была прызначана высокім патрыятызмам, садзейнічала нацыянальнаму і палітычнаму абуджэнню беларускага народа, яго згуртаванню, аказала вялікі ўплыў на духоўнае аблічча нацыі. Беларуская інтэлігенцыя выконвала ролю своеасаблівага генератара і трансфарматара новых ідэй, форм і метадаў культурнай дзейнасці.

Заслуга нацыянальна свядомых інтэлігентаў — у абагульненні, крытычнай перапрацоўцы духоўнага патэнцыялу беларускага народа, у наданні ідэям нацыянальнай самасвядомасці пэўнай палітычнай афарбоўкі, якая ад-

му было гадоў пад тысячу, таму што ў яго дупле можна было цэлага буйвала схавачь. Вось пад гэтым дубам яны перш за ўсё і збудавалі сабе хату, але без печы і коміна...

...Восемдзесят гадоў, а можа і больш мінула з таго дня, калі Ян і Цэцылія ўпершыню ступілі на гэтую зям-

(Заканчэнне на 8-й стар.)

ЗАПАВЕДНЫЯ МЯСЦІНЫ

БАГАТЫРЭВІЧЫ

Нават звычайныя дарожныя паказальнікі ў гэтай гаспадарцы даволі ўдала пасуюць да слаўных мясцін — вясковы селянін рукой паказвае шлях падарожніку.

Запаведнік літаратурных герояў Яна і Цэцыліі з папу-

лярнага твора польскай пісьменніцы Элізы Ажэшка «Над Нёманам» ствараецца ў Мастоўскім раёне.

Як бадай, у кожнай вёсцы ёсць свае гісторыі і ў вёсцы Багатырэвічы. У 1887 годзе Э. Ажэшка запісала па-

данне аб першых жыхарах у гэтай мясцовасці. Згодна з ім, у даўнія часы, пасля таго як літвіны прынялі хрысціянскую веру, сюды ў пошук пустыннага месца для жыцця прыйшлі з Польшчы Ян і Цэцылія. Ён быў з просталюдзінаў, а вось жонка паходзіла з высокага роду, аднак раздзяліла з мужам лёс выгнанніка. Яны знайшлі сабе прытулак у ваколіцах ця-

перашняк вёскі Багатырэвічы Глядавіцкага сельсавета.

Вось як падае ў сваім рамане «Над Нёманам» польская пісьменніца Э. Ажэшка гісторыю стварэння вёскі і адказ, чаму ў большасці сваёй яе жыхары носяць прозвішча Багатырэвічаў.

«Ян і Цэцылія аблюбаваў сабе тое месца, дзе зараз стаіць помнік, а тады стаяў стары, вельмі стары дуб, яко-

ПРАДСТАЎЛЯЕМ КНИГУ ПАЗЭІ БЕЛАРУСКАЙ ЭМІГРАЦЫІ «ТУГА ПА РАДЗІМЕ»

ПЕРАЖЫТАЕ І ВЫПАКУТАВАНАЕ

Да беларускага чытача прыйшла кніга, з'яўленне якой яшчэ некалькі гадоў назад было проста немагчыма. Гэта «Туга па Радзіме», а ў падзагалюку — «Пазэія беларускай эміграцыі».

Месяц назад у Доме кнігі адбылося афіцыйнае прадстаўленне гэтага зборніка пазэіі беларускай эміграцыі, і падзея была расцэнена як добры знак.

Што ведалі мы (ды і цяпер яшчэ амаль нічога не ведаем) пра беларускую літаратуру, мастацтва, музыку, навуку, якія на працягу дзесяцігоддзяў ствараліся за межамі нашай Бацькаўшчыны?

Пісьменнік стварыў вялікі архіў, дзе сабраны даныя пра аўтараў, іх пазычкі і праявілі творы, перапіска з мнотствам самых розных людзей у далёкіх замежных краінах.

Колькі слоў пра аўтараў зборніка і іх творчасць. Яна бачыцца мне вельмі патрыятычнай, бо прасякнута шчырай і пакутлівай любоўю, тугой па страчанай Бацькаўшчыне, скрухай ад разлукі з блізкімі, выпакутаванай думкай, што самая ласкавая чужына ўсё роўна застаецца мачахай.

О, Беларусь, О, Беларусь мая!

Імя Тваё — такі пякучы сымбаль болю! Ды шчыра ўсцяж яго багаспаўляю я: і з ім я — чалавек у долю і ў нядолю.

(Н. АРСЕННЕВА. «Тваё імя»).

Цяпер ні далеч, ні сыры туман ні шэрэх вечароў, ні мутных раняў, ні характава чужога хітры знак любові тэй не ўзяў і ўзяць не ў стане.

(А. САЛАВЕЙ. «На хіткіх крыллях вольнага пегаса»).

Дзіўным можа здацца і тое, што літаратура з-за мяккі паўней і больш усвядомлена насычана нацыянальнымі ідэямі і нацыянальным духам, чым многае са створанага на Бацькаўшчыне.

Наша мова — бярозавік весні, Аксаміт жаўруковае песні, Шум гаёў, пушчы грознае голас, Апавітай успоены колас, Матак нашых пшчоты ад веку, Отмуць-вір у азёрах і рэках, Васілёк сінявокі у збожжы, Агняцвет нашай сілы, дар Божы.

(Я. ЗОЛАК. «Наша мова». Акраверш).

Няўжо, каб ацаніць той скарб, якім владзееш, яго трэба страціць? Празрысты ручай, куста глог, пахмурнае ці сіняе, але ўсё роўна сваё неба, пшчотнае і напеўнае матчына слова!

Як ужо адзначалася, у кнігу «Туга па Радзіме» ўвайшлі творы 15 аўтараў. Імёны Н. ілі Арсенневай, Масае Сяднёва, Алеся Салаўя — гонар любой літаратуры.

вавай завірухі, бы град, сыпаўся дагоў людскія галовы». У час другой сусветнай вайны жылі на акупіраванай немцамі зямлі. А потым, як піша Янка Золак, «лёс-пустадомак выгнаў з роднага дому сумаваць і павольна ўміраць».

Калісьці для большасці з нас усё было проста: белае — чорнае, патрыёт — здраднік. Банальна, але ў жыцці сапраўды ўсё не так проста. Учынкі і паводзіны людзей у экстрэмальных сітуацыях не заўсёды адпавядаюць нашым уяўленням пра дабро і зло, а з цягам часу і погляд на гэтыя вечныя маральныя катэгорыі змяняецца.

Гэта тое, што тычыцца асобаў аўтараў зборніка. Творчасць жа беларускіх пісьменнікаў, якія тварылі і працягваюць сваю працу на эміграцыі, павінна быць вядомай і даступнай на Радзіме ўсім, хто ёю цікавіцца, бо гэта неад'емная і далёка не горшая частка нашай нацыянальнай культуры.

Дзіяна ЧАРКАСАВА.

Масей СЯДНЁУ

ПРОСТЫМІ СЛОВАМІ

Хочацца верш пачаць самымі простымі словамі — кашуляй з майго пляча, шышкамі яловымі.

Бульбай і жытам густым, закаханымі яе вачыма, тленам, хатаю і ўсім тым, без чаго жыць ніяк немагчыма.

Адарваўся калі ад грыў, ад хвашчу, асакі на балоце, я самога сябе марыў на высокай ноце.

Да прыгожага рваўся, абы не курэлі вершы лучынай. Нават тыя словы забыў, якіх маці вучыла.

А з таго не ведаў ніяк, што натхненнае слова проста нараджаецца няўзнак і сьварбіць, як кароста.

На сцяжынкы зямной, як маленства, нанова, падружыся са мной, шчэ нікім не ўжытае слова.

Сяргей ЯСЕНЬ

ВОСЕНЬСКАЯ ПЕСНЯ

Падае лісце, падае з клёнаў Музыкай жоўтай, сумам чырвоным.

Сцэлецца лісце, сцэлецца долам Шчасцем мінулым, подыхам кволым.

Золата ўнізе, уверсе просінь — Родзіцца песня, родзіцца ўвосень.

Ціхай малітвай, шэптам квяцістым Сцэлецца песня, сцэлецца з лістам.

1953.

Алесь ЗМАГАР

І ГАДЫ МІНАЮЦЬ ЗА ГАДАМІ

І гады мінаюць за гадамі... Палазамі Коляды рыпаць, Закавала рэчку ланцугамі, Замыло зямельку саванамі, Ды калядак нешта не чуваць.

І ў гэту сумную часіну Пазірае Маці ў акно: Усё чакае, моліцца па сыну, Ці жывы яшчэ, ці мо загінуў Яе любы, родненькі сынок.

Кліўленд, 1958.

Я агнём тваім вечна гару, У тваё уваскросанне веру.

У крывава-чырвоным вянку Не счарнелі пялёсткі шыпшыны. Бачу: госці на Нёман-раку Прыляцелі з далёкай краіны...

Вырай, доўгачаканым, расце. Груганіё закрывала над лугам. А ў тых белакрылых гасцей На грудзёх залатыя кульчугі.

Беларусь ты мая, Беларусь, Неугасная зорка Венера, Я агнём тваім вечным гару, У тваё уваскросанне веру.

1953.

Рыгор КРУШЫНА

X X X

Мастацкае слова, Маўлянае міла — Ад ліха замова, Чароўная сіла. А з роднае мовы — Гаючае слова:

Як росы на траву, Як сонца на пляжы, Як позірк ласкавы. Нядолю развяза Магутнае слова, Уцешнае слова.

Я чую размову І подых вяснова, І цёплыя словы: Бывайце здаровы! ...Кладзецца ў аснову Мастацкае слова.

Алесь САЛАВЕЙ

СТАЎСЯ ЎСЮДЫ ГОСЦЕМ ВЫПАДКОВЫМ

Стаўся ўсюды госцем выпадковым. Дзе ні ступіш — ля чужых варот. На дарозе ўбачыў я падкову, а ляжыць яна наадварот.

У Еўропу з Азіі сабраўся, не даехаў — выгналі назад. Пэўна, спераду яшчэ бяда ўся, бо падкова — перадам узад.

Што мяне спаткае — невядома. Непамыслныя вакол сляды. Ці назад, ці ўперад — ты не дома. Словам — ні туды і ні сюды.

Лібава, 1944.

няўхопны чар слаты расплесці з тайніц сяння.

Як той Тамаш Няверны, зверадзіць сусвету незагоеныя раны.

Уладзімір ДУДЗІЦКІ

НЯПОСЛУХУ ДЗІВАЦКАГА САКРЭТ

Патоляй свет не лашчыў нас ніколі, і прыкрым быў чужы ля хаты след. «Ля родных стрэх шукайце, дзеці, волі!» —

пакінуты вучыў нас запавет.

А мы пайшлі — такі у белы свет пад націскам нясцерпнай гідкай голі... Як гнеў раба, сціскаецца ад боли няпослуху дзівацкага сакрэт.

І ганьбіцца зямлі ружовы цвет, знішчаецца на зыбікіх пльнях золі... Які ж пакінем дзецям запавет, пакутнікі знявераныя долі!

Паўторым нешанованы, а мо... ...Смяротнае зямлі чужой ярмо.

Венесуэла, 25. III. 1954 г.

Янка ЗОЛАК

Наталля АРСЕННЕВА

МОЙ СКАРБ

Мне лёс даў, можа, болей як каму. Жыццё мне дорыць сны блізу на кажным кроку.

Што для адных нуда і каламуць — мяне пранізвае балоча і глыбока. Ды я, маўляў, скупы, над скрыняй не дрыжу і золата сваё пад ключам не трымаю. Мой скарб і ў шуме вяснавым дажджу, і ў голасе галля, умаенага маем, і ў колерах, якімі дагарае дзень, і ў сініх сценах на зімовых сцэжках... У дробных радасцях, будзённасці, бядзе —

угледжу я усюды нешта. Вось і сягоння. Слоць... нанізваюць вянкі бліскучых пацерак драты паміж слупамі, рукамі мокрыві у шыбы б'юць сукі сацьмелых ліп, і цешыцца — не ў памяць.

А я стаю ўжо гадзіну ля акна, закліяці ў словы ймкнуся і мігценне празрыстых кропляў, і мутны туман, і ссутунелыя на бруку сцені. Мне хочацца навечна, назаўжды

СУМ ПА РАДЗІМЕ

З краю роднага, з роднага дому, У чужы і няведамы край Мяне выгнаў мой лёс-пустадомак Сумаваць і павольна ўміраць.

Я жыву і — здаецца — вясёлы Па чужацкай вандрую зямлі, Толькі сняцца мне нашыя сёлы, Сняцца любыя сэрцу палі.

Сніцца мне: на вячорках дзявочых Песні родныя срэбрам звяняць... Слёзы горкія льюцца мне з вочаў, Аніяк не магу іх суняць.

І тады я павольна згараю У п'явучай срдэчнай журбе!.. О, мой любы, гаротны мой Краю, Як жа цяжка мне жыць без цябе!

14. III. 1945.

Міхась КАВЫЛЬ

БЕЛАРУСЬ

Беларусь ты мая, Беларусь, Неугасная зорка Венера,

КАЖУЦЬ, банальнасць — стомленая ісціна. І таму не грэх яшчэ раз паўтарыць, што ў кожнай нацыі ёсць заветныя мясціны, якія з'яўляюцца яе гонарам. Кожны народ мае куточкі на сваёй зямлі, якім хочацца нізка паланіцца і падзякаваць за тое, што яны ёсць. Таму што яны — увасабленне канцэнтрацыі гісторыі нацыі. Да гэтага мясцін на Беларусі належыць Мір.

Сёння ёсць надзея, што ўсё ж Мірскі замак будзе налісці адрастаўраваны. Ва ўсім разе ў апошнюю суботу кастрычніка адбылася прэзентацыя музейнай экспазіцыі Паўднёва-Заходняй (гарматнай) вежы Мірскага

Беларусі. Калі некалькі год таму ў нашай краіне нават рэстаўрацыйнага вучылішча не існавала (быццам яго спецыялістам тут не было чаго рабіць), то сёння выпускнікі вучылішча ўжо працуюць над рэстаўрацыяй замка. Аднак ім часам не хапае вопыту. А міністэрства, нават калі б і хацела, не можа разлічваць на кагосьці іншага. У яго няма на гэта сродкаў.

У сваёй размове з Дзмітрыем Бубноўскім мы пастаянна вярталіся да прэзентацыі вежы. Там былі і замежныя госці. На жаль, многія з тых, каго запрашалі, не прыехалі. Аднак на прэзентацыі былі паслы Францыі і ЗША з аташэ па культуры, першыя сакратары пасольстваў Герма-

АДНАЎЛЕННЕ АРХІТЭКТУРНАЙ

СПАДЧЫНЫ

ПЫТАННЕ ГОНАРУ НАЦЫІ

замка. Яе правёў Дзяржаўны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь і Міністэрства культуры. У вежы размешчана экспазіцыя мастацкага музея. Ёсць ужо маршрут самастойнага ўваходу на тэрыторыю замка, экскурсіі. Кожны можа наведаць Мірскі замак і яго музей.

Дзяржаўны мастацкі музей з'яўляецца заказчыкам рэстаўрацыі замка. Менавіта ён займаецца комплексам праблем па забеспячэнню бесперашкоднага правядзення работ, кантролем за якасцю працы. Работа заказчыка патрабуе шмат сіл і часу, на жаль, застаецца незаўважанай. Навуковы кіраўнік і аўтар праекта рэстаўрацыі замка — Дзмітрый Бубноўскі. У Міністэрстве культуры ён займае пасаду начальніка Дзяржаўнай інспекцыі па ахове помнікаў культуры. Наўрад ці можна знайсці больш дасведчанага чалавека па пытаннях рэстаўрацыі Мірскага замка. Таму я вельмі ўдзячна Дзмітрыю Сямёнавічу за сустрэчу.

Працэдура адкрыцця першай чаргі замка, свята вакол яе, на думку майго суразмоўніка, факт другасны. «Было, канешне, прыемна назіраць за святам, якое адбывалася дзякуючы і тваёй працы. Аднак галоўнае: хоць невялікая частка аб'екта ўведзена ва ўжытак», — кажа Д. Бубноўскі. Людзі могуць убачыць канкрэтныя вынікі работ рэстаўратараў. Частка, што прадстаўлена адной вежай, сапраўды вельмі сціплая. Яшчэ засталася адрастаўраваць 4 вежы, адна з якіх амаль адноўлена, праўда. Праводзіцца работы і ў баявых галерэях. Наперадзе вялікая праца. Я зацікавілася, чые спецыялісты рэстаўруюць, замак. Дзмітрый Бубноўскі ўпэўнены, што ў будучыні, як і зараз, гэта павінны рабіць толькі беларускія спецыялісты.

— Аднаўленне гісторыка-культурнай спадчыны любой нацыі — справа самога народа. Гэта пытанне гонару нацыі. Аднак усім вядома, які сённяшні стан эканомікі нашай краіны. Улічваючы яго і ўзровень вытворчых магчымасцяў дзяржавы, мы з удзячнасцю ўспрымаем усякую дапамогу ў рэстаўрацыі Мірскага замка. Менавіта дапамогу, а не выкананне нашага абавязку за нас саміх. Добра будзе, калі мы здолеем гэтую складаную працу зрабіць самі. Пры неабходнасці для работ запрашаюцца спецыялісты з малых прадпрыемстваў, кааператываў

ні і Польшчы. Яны з цікавасцю даведаліся, што для Беларусі характэрныя еўрапейскія хрысціянскія традыцыі. З прычыны таго, што за мяжой мала ведаюць беларускую культуру, Мірскі замак для многіх быў сапраўдным адкрыццём. Таксама неаднойчы гучала, што правядзенне рэстаўрацыйных работ і нават пэўныя поспехі ў гэтай справе ў такі пераломны момант гісторыі сведчыць пра высокі ўзровень нашага грамадства. Наўрад ці ведаюць людзі з-за мяжы, што значыць рэстаўраваць будынак XV—XVIII стагоддзяў у 1993 годзе на Беларусі. Праблемай становіцца ўсё: цэглы, вапна. Ні ад адной з пастаноў, як сказаў Дзмітрый Бубноўскі, іх больш не робіцца.

Шмат гадоў Мірскі замак лічыўся «помнікам архітэктуры рэспубліканскага значэння». Сёння ж абмяркоўваецца пытанне аб тым, каб уключыць яго ў спіс сусветнай прыроднай і культурнай спадчыны ЮНЕСКА. Між іншым, туды ўваходзяць Маскоўскі Крэмль, Ватыкан, Луўр. Матэрыялы па гэтым пытанню былі накіраваны ў ЮНЕСКА Міністэрствам культуры яшчэ ў мінулым годзе. Пакуль Бюро камісіі па сусветнай спадчыне не рэкамендавала разглядаць гэта пытанне.

— Што б дало Мірскаму замку прызнанне ЮНЕСКА? — Па-першае, само прызнанне. Наша культура мае патрабу менавіта ў ім. Пра Мірскі замак неабходна ведаць спецыялістам. З іх дапамогай можна папулярызаваць беларускую культуру, архітэктуру ў прыватнасці. Па-другое, мы маглі б разлічваць на пэўную метадычную, арганізацыйную, матэрыяльную і іншую падтрымку ЮНЕСКА. Дарэчы, ЮНЕСКА ўжо прывыкла летасць на Беларусь для аказання метадычнай дапамогі рэстаўратарам свайго эксперта спадара Гельмута Штэльцэра, а таксама пералічыла на рахунак Мастацкага музея 5 тысяч амерыканскіх долараў. Мы ўдзячны гэтай арганізацыі за ўвагу.

Хочацца верыць, што Мірскі замак адрастаўраюць. І ён стане сапраўдным гонарам нацыі. Толькі б не перашкаджалі. І толькі б хапіла цэглы і вапны. Для ўсіх, хто хоча і ў стане дапамагчы матэрыяльна аднаўленню замка, — рахунак у Мінскбізнесбанку: 201070162 (для Дзяржаўнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь).

Алена СПАСЮК.

3 АПОШНІХ ВЕРНІСАЖАЎ

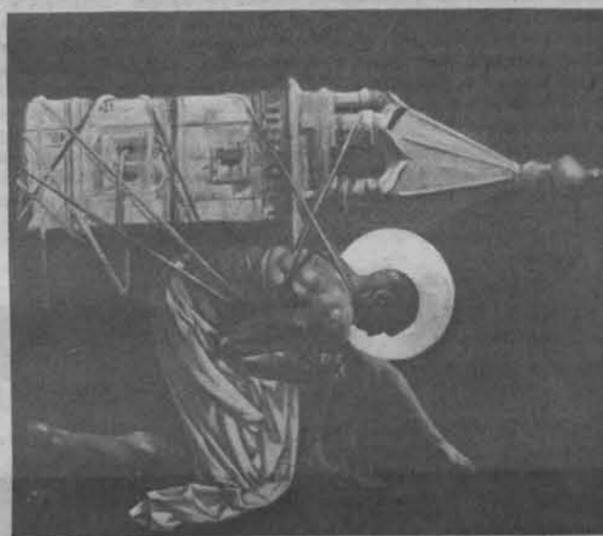

У нацыянальнай выставачнай галерэі экспанавалася выстаўка «Жыве Беларусь», прысвечаная 110-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа. Тэматычна яна не мае сувязі са славуцімі пісьменнікамі. Самыя розныя мастакі прадстаўлены на ёй самымі рознымі творамі жывапісу, скульптуры, графікі, прыкладнага мастацтва.

Карціны авангардыстаў займаюць значнае месца. Напрыклад, «Сістэма, якая распалася» А. Пашкевіча. Кубічныя формы розных колераў і памераў хаатычна размешчаны на палатне і сапраўды ствараюць адчуванне развалу, разбуранасці. Яно так добра знаёма нам сёння і па нашаму ўнутранаму, і па знешняму жыццю. С. Грыневіч прапаноўвае некалькі карцін: «Бэзавая фантазія», «Чырвоная абстракцыя». У карцінах сапраўды ёсць настрой, які не прычыць іх назвам. Ну, а паколькі ў назвах ёсць слова «фантазія», то і ў настроі, і ў пачуццях можна быць вольным — глядзі на карціну і твары свае асабістыя асацыяцыі, фантазіруй. Карціна А. Цыркунова «Акорд» — музыка ў фарбах на палатне. А. Цыркуноў смела імправізуе на працягу свайго акорда. Не ведаю, ці можна сёння патрабаваць ад авангарда нечага новага ў тэхніцы, стылі... Аднак гэтага падсвядома не перастаеш чакаць ад сучасных авангардыстаў, нягледзячы на тое, што яны рэдка здзіўляюць, а часта пакідаюць цябе з адчуваннем, быццам такое ўжо бачыў калісьці. І часам вельмі хочацца знайсці радасць на карціне, адпачыць на традыцыйным, прафесійна зробленым творы. І такія працы ёсць на выстаўцы. Напрыклад, «Верасень», «Ручай» Сулкоўскага.

Мастак Л. Шчамялёў заўсёды пісаў перш-наперш зладзённымі твораў. Яны адлюстроўвалі і жыццё, і ідэалы краіны, яе праблемы. Тое ж і ў новым творы «Курapatы».

Шмат работ на выстаўцы філасофска-рэлігійнага характару. Звяртанне да рэлігіі — адметнасць нашага часу.

Менавіта ў ёй шукаюць людзі сёння сучаснае. Г. Вашчанка прадставіў тры творы на біблейскія сюжэты. Гэта «Святыня», «Нараджэнне», «Надзея». Сярод скульптур вылучаецца праца У. Ламейкі «Хлеб — плоць мая, віно — кроў мая». Незвычайныя работы ў Слабодчыкава з нізкі «Жіццё». У кампазіцыі «Шлях» — вузкая дарога аддзяляе аднаго чалавека ад другога. Невядома, што іх звязвае, і нават мужчыны гэта ці жанчыны. Аднак адчуванне адлегласці ў жыцці там, дзе яе быць не павінна, відавочнае. Як відавочнае жаданне зблізіцца і немагчымасць зрабіць гэта.

Цэлы цыкл прац вядомага скульптара Льва Гумілеўскага прысвечаны гістарычным асобам Беларусі — «Князь М. Радзівіл Сіротка», «Князь Юрый Нясвіжскі». Дарэчы, нядаўна Льву Гумілеўскаму было прысвоена званне народнага мастака Беларусі. Выстаўка «Жыве Беларусь» — гэта адлюстраванне творчага працэсу, а не паказ лепшых работ апошніх гадоў. Таму кожны значны ці проста цікавы твор на ёй — падзея і радасць.

Алена ВІКТАРАВА.

НА ЗДЫМКАХ: Л. ГУМІЛЕЎСКІ, «Князь Юрый Нясвіжскі»; Л. ШЧАМЯЛЕЎ. «Курapatы»; В. АЛЬШЭУСКІ. «Які ўстае»; М. ГУЦІЕЎ. «Нарадчанскае лета».

ПРЫКРА

НЕВЯДОМАЯ АЛІМПІЯДА

Наўрад ці можна сёння знайсці чалавека, які б не ведаў, што ў гэтым годзе ў Барселоне адбыліся Алімпійскія гульні, і наўрад ці нават аматары спорту ведаюць, што пасля іх адбыліся яшчэ адны — алімпійскія гульні інвалідаў. Дарэчы, нават сваёй старшыні Мінскага гарадскога праўлення Беларускага таварыства інвалідаў Уладзіміра Патапенкі пра гульні і пра тое, што ён атрымаў там золата медаль, даведаліся выпадкова... І гэта пры тым, што 12 беларускіх спартсменаў, якія ўваходзілі ў аб'яднаную каманду краін Садружнасці, заваявалі 11 узнагарод, тры з якіх — залатыя.

— Калі гаварыць пра цяжкасці дарогі, складанасці на мытні, ды і ўвогуле, праблемы, якія абавязкова ўзнікаюць у інвалідаў, што адважыліся адправіцца ў падарожжа, то яны скончыліся ў той момант, калі мы перасяклі мяжу СНД, — расказваў Уладзімір Патапенка. — Жылі мы ў той жа Алімпійскай вёсцы, дзе да нас размяшчаліся здаровыя спартсмены, проста яна першапачаткова планавалася так, каб у ёй добра сябе адчувалі і інваліды. Маім асноўным сапернікам быў амерыканец, побач з якім пастаянна знаходзіліся трэнер

і масажыст. Было відавочна, што падрыхтоўка замежных спартсменаў-інвалідаў знаходзіцца на належным узроўні. Я лічу, што паказаць такія высокія вынікі пры нашай падрыхтоўцы, а дакладней, пры смалы поўнай яе адсутнасці — гэта подзвіг.

Больш за ўсё мяне ўзрушала тое, як у Барселоне ставіліся да алімпіяды інвалідаў. Паверце, што ўвагі ёй надалі не менш, а нават больш, чым алімпіядзе здаровых спартсменаў. Падчас усіх спаборніцтваў на трыбунах не было свабоднага месца, а тыя, хто не змог трапіць у залу, калі змагаліся баскетбалісты і валеібалісты — калясачнікі, чакалі, калі нехта выйдзе, каб заняць свабоднае месца. А адна з дзяржаўных праграм іспанскага тэлебачання поўнаасцю транслявала ўсе нашы спаборніцтвы. І каб вы бачылі, як радаліся гледачы, калі нехта ўстанаўліваў рэкорд! Самае галоўнае, што там у інвалідах не бачаць інвалідаў...

Слухаючы Уладзіміра Патапенку, я ўспомніла інфармацыю, надрукаваную ў 43-м нумары нашай газеты, у якой расказвалася пра ўрачысты вечар, наладжаны Прэзідыумам Вярхоўнага Савета Беларусі ў гонар пераможцаў Алімпійскіх

гульніаў. Перад спартсменамі выступіў Старшыня Вярхоўнага Савета Станіслаў Шушкевіч, вялікай групе атлетаў і іх трэнераў былі ўручаны Ганаровыя граматы, Граматы Вярхоўнага Савета, памятныя падарункі.

— А ці былі запрошаны на гэтае свята алімпійцы-інваліды? — запытала я Уладзіміра Патапенку.

— Што вы, нам ніхто і не паведаміў, пра гэтую падзею мы даведаліся з газет. Напэўна, кіраўніцтва рэспублікі палічыла, што нашы ўзнагароды менш каштоўныя, чым медалі здаровых спартсменаў...

Я глыбока ўпэўнена, што інвалідаў праігнаравалі не з жадання абразіць іх і ненаўмысна. Пра іх проста зноў забыліся, не першы і, думаю, не апошні раз. Ну што ж, у адрозненне ад маладых і здаровых чэмпіёнаў, якія, калі ім нешта не спадбаецца тут, могуць грукнуць дзвярыма і адправіцца зарабляць, а то і жыць за мяжу, інваліды на сваіх калясках дэляка не ад'едуць...

Але яшчэ не ўсё страчана: 11 снежня ў Палацы спорту адбудзецца Алімпійскі бал, не забыліся б пра інвалідаў на гэты раз.

Вераніка ЧАРКАСАВА.

Гонкі.

Фота Віктара СТАВЕРА.

ЗАПАВЕДНЫЯ МЯСЦІНЫ

БАГАТЫРЭВІЧЫ

(Заканчэнне. Пачатак на 5-й стар.)

лю. Але знайшліся людзі, якія паведамілі самому каралю, што за дзівы творцаца дзесяці ў Літоўскім краі, у глухой пушчы ля берага Нёмана. Быў тады каралём апошні з Ягелонаў, які меў два імя — Зыгмунт і Аўгуст. Заўзяты паліўнічы, ён у той час бавіўся паліваннем у сваіх Кнышынскіх лясах. Кароль здагадаўся, што ад Кнышына да таго месца, аб якім расказваюць людзі, не надта далёка, і пусціўся ў шлях.

Пабачыўшы ўладанні Яна і Цэцыліі, кароль нізка пакланіўся стогадовым старым.

«Тады кароль сказаў Яну: — Ты, старац, па жадан-

ню свайму застанешся безыменным і як нарадзіўся просталюдзінам, так і ў магілу сьдэеш, але за гэта, што ты праявіў такую багатырскую мужнасць, адняў гэтую зямлю ў пушчы і дзікіх звяроў і заваяваў яе не мячом і крывёю, а працай і потам і адкрыў яе нетры для людзей, прымножыўшы тым самым багацце айчыны, даруем дзецям тваім, унукам і праўнукам, да апошняга нашчадка і знішчэння твайго роду, прозвішча ад багатырства твайго прыводнае...

Дарую вам дваранскае дастойства і загадваю называцца Багатырэвічамі, а ў гербе мець галаву зубра на жоўтым полі, бо ваш прашчур першым перамог зубра і

пераўтварыў яго ўладанні ў гэтае пладавітае поле...»

Адбывалася гэта ў 1549 годзе, які і значыўся на старым помніку. І яшчэ расказваюць мясцовыя старажылы, на старым помніку быў зроблены надпіс «Ян і Цэцылія. 1549» і па-лацінску: «Памятай аб смерці».

Адзін з мясцовых энтузіястаў, які прыклаў шмат сіл для аднаўлення і захавання данага помніка, дырэктар Машталерскай школы Восіп Занеўскі расказаў мне, што пасля Вяліка Айчынай вайны ніякага помніка тут не было. Толькі людзі ўзгадвалі паданне і паказвалі месца, дзе ён раней стаяў. У 1966 годзе, калі Восіп Станіслававіч працаваў настаўнікам Мінскай васьмігодкі, на тым месцы, дзе ўказвалі людзі, ён з братам Баляславам адкапаў камень, на якім па-

польску было высечана: «Ян і Цэцылія». Помнік быў адноўлены ўжо ў 70-х гадах, а адрэстаўраваны ў 1989 годзе скульптарам Алесем Ліпенем. Летась тут упершыню прайшло раённае свята, штогод католікі ў адзін з дзён праводзяць богаслужэнне, але часцей за ўсё тут шматлюдна ад гасцей з суседняй Польшчы.

Зараз тут ачышчаны бераг Нёмана, выкапана сажалка, зроблены добры пад'езд да помніка Яну і Цэцыліі. Планаўецца зрабіць сходкі да Нёмана, у перспектыве будзе адноўлены маэнтак пана ў Багатырэвічах. Асноўныя выдаткі па стварэнню запаведніка літаратурных герояў неўміручага твора польскай пісьменніцы ўзяў на сябе мясцовы калгас, яго старшыня Мікалай Панасевіч.

30 тысяч рублёў на абста-

ляванне слаўтай мясціны выдзеліла Гродзенскае культурна-асветнае таварыства імя Адама Міцкевіча. Ахвотна выходзяць мясцовыя жыхары на суботнікі.

Варта сказаць, што непадалёку ў Мінскай вобласці і жыў беларускі паэт Міхась Явар.

Чым яшчэ слаўтыя гэтыя мясціны?

Як падае абласная газета, тут знаходзіцца адзін з важнейшых помнікаў прыроды — геалагічнае абнажэнне Самастральнікі. Міжледніковы тарфянік схаваны непадалёку ад яру ля помніка Яну і Цэцыліі. У выніку даследаванняў тарфяніку атрымана самая багатая ў свеце міжледніковая флора, у складзе якой шмат раслін, што ўжо зніклі ў Еўропе.

Пётр ЖЭБРАК.

З НАРОДНЫХ ПЕСЕНЬ

ЯК ТЫ МЯНЕ, МАТАНЬКА, АДДАСІ

Як ты мяне, матанька, аддасі,
На чырвоным паперы напішы.
На чырвоным паперы напішы
І у новай камораньцы палажы.
Пойдзеш да каморанькі да й глянеш
І свае дзіцятка спамянеш:
— Куды, мае дзіцятка, хадзіла,
І якую работу рабіла.
Ой, бурчэлі шпулечкі, як прала,
Звінела каморанька, як ткала,
Звінела каморанька, звінела,
Там, дзе мая дочанька сядзела.

А БРАТОК СЯСТРЫЦУ ДЫ ДАДОМУ КЛІЧА

А браток сястрыцу ды дадому кліча,
Ой, рана, рана, ды дадому кліча:
— Да едзьма, сястрыца, да разам дадому,
Ой, рана, рана разам дадому.
Да будзе нас маці да вячэраць ждаці,
Ой, рана, рана, да вячэраць ждаці,
Будзе твае месцечка за сталом гуляці,
Ой, рана, рана, за сталом гуляці,
Будзе твая ложка сухая ляжаці,
Ой, рана, рана, сухая ляжаці!

Рэдактар Вацлаў МАЦКЕВІЧ

ЗАСНАВАЛЬНІК:

Беларускае таварыства па сувязях з суайчынікамі за рубяжом [таварыства «Радзіма»].

НАШ АДРАС:

220600, МІНСК, ПРАСПЕКТ
Ф. СКАРЫНЫ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80,
33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках «Голас Радзімы», не заўсёды супадаюць.

Газета адрукавана ў друкарні «Беларускі Дом друку»
Тыраж 5 500 экз.
Індэкс 63854. Зак. 2067.
Падпісана да друку 16.11.1992.